

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

13 (442), 27 березня — 2 квітня 2008

Фото Петра Антоненка

"А поруч вона повідомила тихо, що завтра прибуде весна..."

СУВОРА ПРОЗА ВІТЧИЗНЯНОГО КАНОНУ

Уляна ГЛІБЧУК

20 березня все якось збіглося: книжковий ярмарок, латаття снігу, день народження Публія Овідія Назона... Припізнівшись, натрапила на "хвіст" офіційного відкриття весняного Медвіна. За якусь мить він уже розокремився на реальних і публічних персон: Миколу Жулинського, Леоніда Фінкельштейна, Олександра Афоніна... "Про що говорили?" — спитала письменницю Яну Дубинянську. "Читали вірші. Всесвітній день поезії чи то сьогодні, чи завтра". Тепер зрозуміло, чому мені з самого ранку мугикається: "А поруч вона, бліда, мов цитата з Корану, повідомила тихо, що завтра прибуде весна..."

На цьому поезія закінчилась, і потяглася весела проза Київського книжкового ярмарку: торгівля, підрахунок прибутків і затрат, автограф-сесії з письменниками, презентації нових видань...

З усіх презентацій особливо зацікавила "Українська мала проза ХХ століття: Антологія". Книжка виглядає більш ніж солідно. "Мов півтори цеглини", — відзначив директор "Факту" Леонід Фінкельштейн. З цієї нагоди видавництво організувало "круглий стіл", за який запросили літературознавця й упорядника антології Віру Агееву, професора Києво-Могилянської академії Володимира Панченка, письменників Івана Андрусяка і Людмилу Таран, члена-кореспондента НАН України, літературознавця Тамару Гундарову. Роль модератора на себе взяв пан Леонід:

— Під обкладинкою цієї антології зібрано тридцять письменницьких імен, які, на думку упорядника, визначальні у ХХ столітті. Тема нашої розмови — баланс між "малою" й "великою" прозою в українському літературному каноні ХХ століття. Тут є люди, причетні до цієї книжки, їм і слово. Зокрема Віра Агеева, бо саме на неї покладено всю відповідальність...

— Мені пророкують мало не кримінальну відповідальність. Насправді я з самого початку попереджала, що пропоную власну версію українського класичного канону. Досі подібну сміливість собі дозволяли й інші літературознавці. Наприклад Микола Євшан з його баченням українського модернізму. І якщо хтось ще запропонує свою версію, то чому б ні? Інша річ, де знайдемо видавця-самогубцю, щоб це все видати?

Це дуже захопливо — зрозуміти, що справжня класика, а що вважали класикою, але воно виявилось літературним мотлохом у ХХ столітті. І насамкінець з'ясувати, що українська література ХХ століття у дуже несприятливих умовах виявилася не менш цікавою, ніж європейська. Читач отримає насолоду.

— **Віро Павлівно, а чи відчували Ви якесь надзавдання?**

— Скажу інакше: не відчуваю "зерна неправди за собою".

— **Тоді питання до Івана Андрусяка, який писав вступне слово до прози Юрія Косача. У нашій літературі прозу пишуть переважно колишні по-**

ети. Чи не шкодить це українській прозі?

— Великої різниці між прозою й поезією не бачу. Аби вона тільки була літературою...

— **Питання до Людмили Таран, яку можна вважати багатожанровою літераторкою: і поетеса, і новелістка, і літературна дослідниця. Сучасну поезію називають по-різному: пластиліновою, американською, поезією бітників, сучасним верлібром. Ця поезія не дуже переймається римами. Скажіть, будь ласка, це поезія чи мала проза?**

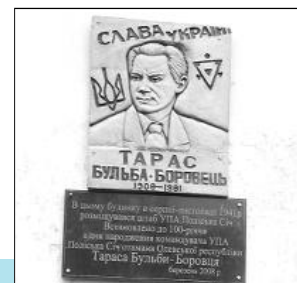
— Я так категорично не розділяла б: або—або. Час такий, що утворюються абсолютно нові поетичні форми і перетікають одна в одну. Так передається сучасне світовідчуття. Але гірше те, у чому я мушу зізнатися й покаятися. Колись ішла в книгарню й купувала до десяти поетичних збірок. І майже одразу їх "ковтала". Мені здавалося, що десь поміж них захована істина, про яку ще не знаю. Але зараз майже не стежу за поезією. Читаю прозу.

— **Питання до професора Володимира Панченка. Чи був в українській літературі ХХ століття визначний роман?**

— Розпочну трохи здаля. Найкращим мірилом канону є ситуація, коли індивідуальні канони літературознавців збігаються. Загалом погоджуюся з добром текстів у цій антології, але вважаю, що тут не вистачає одного імені: Іван Франко.

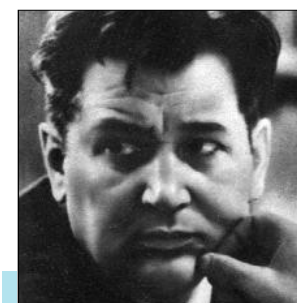
Закінчення на с. 13

ОТАМАН ОЛЕВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

4

НЕЗАБУТНІЙ ОЛЕСЬ ГОНЧАР

8–9

ІСТОРІЯ ГЕНОЦИДУ

10–11

СЬОГОДЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОПЕРИ

14

Добровільні пожертви
"На Кобзареву Церкву":
МБФ "Українська Родина"

Р/р № 26045200145101

в Подільській філії АКБ "Київ",
МФО 320401 ЗКПО 21709106

УСЬОГО НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 850 709 грн. 00 коп.

Євген ДУДАР

У фільмі Олександра Довженка “Земля” є епізод: вимучений життям селянин б’є по морді вимученого працюю коня, який не може тягти плуга. Коняче око дивиться з докором. Мовляв, “не туди б’єш, Іване”... Треба бити тих, хто довів тебе до такого життя.

Цей епізод згадався, коли деякі телеканали смакували, як ви рішуче розправлялися з “міністром”. За те, що... батьки і вчителі не навчили вас української мови. Бо саме нею, державною мовою, планувався тестування...

Картина, погодьтеся, ідіотична. Ви здійснюєте цей своєрідний теракт і стрибаєте на radoшах, як дикуни у джунглях, — “раденькі, що дуренькі”. Поруч стоять ті, що мали б вас учити. Захоплюються вашою “сміливістю”. А віддалік потирають руки гракоподібні ідеологи боротьби проти “насильственої українізації”... Ви їм потрібні отакими “козликами” і “баранцями”. Тупенькими і безпросвітними. Що у своїй державі не хочуть вчити державну мову, або — не вистачає клепки її осягти.

То за здоровою логікою, за кодексом честі, совісті й справедливості, ви повинні були б спалювати їхні опудала. І всіх інших, хто гальмує ваш інтелектуальний розвиток. Ваше прагнення бути громадянами патріотичними і законслухняними...

Правду кажучи, я проти того, аби ви палили і їхні опудала. Я за те, щоб ви вчилися думати, ставали розумними громадянами України, а не зомбі Москви, Вашингтона чи Гондурасу. Щоб вас не могли використувати як баласт, коли прагнуть вимостити собі дорогу до влади чи до корита, врятувати свою підмочену репутацію або відробити їддин гріш сусідської держави...

Через якийсь час після того вашого “вогняного шоу” показали “шоу” з Северодонецька, яке також нібито спрямоване проти “насильственої українізації”... Бачите, суцільні галюцинації і парадокси. “Громадяни” України проти українізації, якої “кіт наплав”, чи “сліпий бачив, а глухий чув”. Що це? Політична шизофренія? Шовіністичний сказ? Чи плановий наступ сусідських імперських сил: не дати Україні бути українською... Навіть мову її зробити недержавною. Бо свого часу божок “червоношкірих” Карл Маркс казав, що “в державі державною мовою не говорять лише дурні, раби і завойовники”...

Отже, боротьба за визнання другою державною в Україні російської — це боротьба за остаточне завоювання України... А якщо враховувати правило езуїтів — “мета виправдовує засоби,” то злодійський метод “лови злодія” якраз “к ліцу молодцю”...

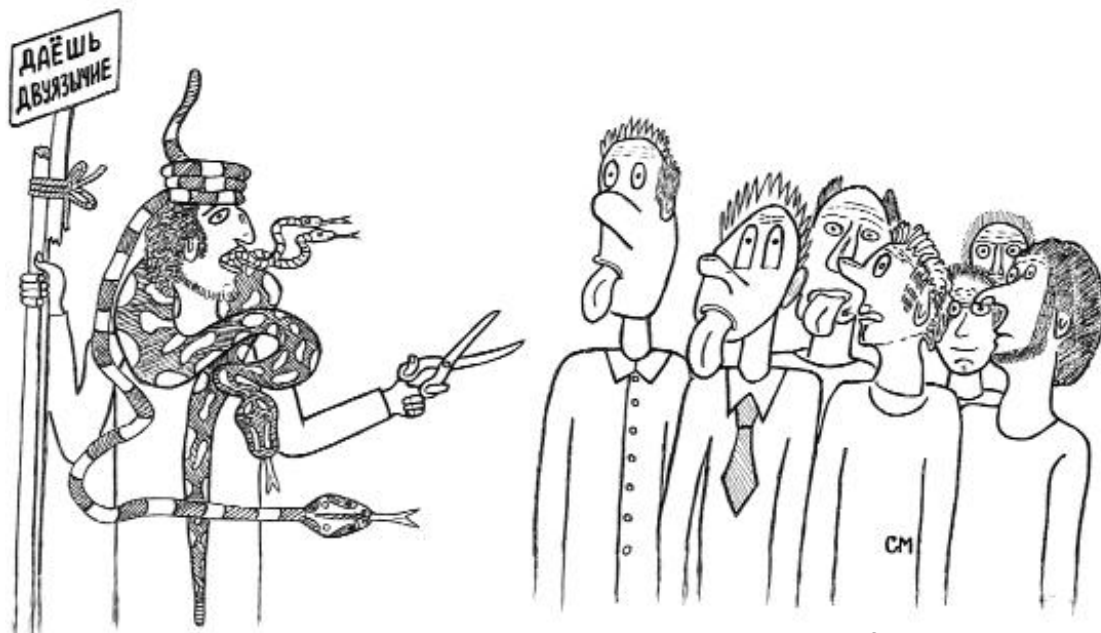
Тепер з приводу “молодців”. На отому “льодовому шоу” був дуже показовий епізод. Коли на трибуну вийшов “молодець” з Російської думи К. Затулін і на рівні троглодитового інтелекту почав “извергать” хамські висловлювання на адресу Президента України, гетьмана Мазепи, деякі “молодці” аборигенського походження встали і почали плескати. Ну, це природно. Хама у хамських випадках підтримують лише хами. Тож і “депутати всех уровней” показали своє “ліцо”.

Трішки про “парсуну” зальотного хама. Дехто дивується, звідкіль у цього імперського іграшкового ослика стільки ненависті до всього українського.

Політолог хутора Мозамбік Вітя Царапкін припускає таке. У російській мові побутує слово і поняття “сволочь”. Історія його появи така. Іван Грозний, коли “приобшач” до Росії загарбані землі, розпоряджався: все населення вирізати, а хлопчиків до 15 років “сволочь” і

«НЕ ТУДИ Б’ЄШ, ІВАНЕ»

До кримських юнаків та дівчат, які спалювали опудало міністра. І не лише до них...

Малюнок Святослава Мізернюка

виховувати з них “войско”. Те “войско” так і називалося “сволочь”. Воно було найжорстокіше. Особливо, коли “сволочь” потрапляла на ту землю, де народилася...

Слова “затула” в російській мові нема. Є “заслонка”. Отже, якогось Затулу свого часу “сволоклі” з України, почепили до його прізвища російський хвіст і вийшов З а т у л і н...

А воно вже коли стало “сволочь”, то до сьомого коліна буде сволочь...

Та повернемося до епізоду “вставання і плескання”. Він нагадав епізод інший.

За часів кріпаччини у селі на колі сидять Петро та Іван. Курять люльки, про щось гомонять. Десять із куців вибіг щенюк, обнюхав Іванову штанину, підняв задню ногу і... мітить...

Іван став, випрямився, лице його засяяло від щастя...

— Що? — здивувався Петро.

— Панський пес прибігли...

Кріпачтва московського в нас уже ніби нема. Але “панські щенюки” з Москви час від часу забігають у наш город, паскудять нам на голови, а Івани цвітуть від щастя: “Таки ж ізволили нас обляпати...”

Я хочу концентрувати вашу молоді увагу не на тому хамському “ляпанні” бродячих чужинецьких щенюків. І не на раболопії наших дурних Іванів. Звісно, людина з почуттям власної гідності взяла б за шкірку отого щенюка, витовкла б його мордою об власне лайно і викинула б геть з подвір’я. Аби “не воняло”, не розносило зарази та імперського казусу.

Хочу увагу вашу повернути до набору тієї “жуйки”, якою місцеві політичні шулери і чужинецька “п’ята колона” постійно годують притуплений злиднями, горілкою та наркотиками “електорат.” “Жуйка” про насильницьку українізацію, нагальну потребу захисту прав і свобод російськомовного населення. Вибачте, а чому тільки російськомовного? Якщо проводиться насильницька українізація, то захищати треба і польськомовних, і румуномовних, і угоромовних, і прочая, і прочая. Чи, може, “русьлянд юбер алес”?..

Розумію, у вас, в Криму, на Луганщині, Донеччині, Слобожанщині російська мова просто-таки у катастрофічному стані. Не те що майже ніде не почуєш її, не купиш російськомовної газети, не послухав російськомовної передачі.

Просто з-за вуглів вискакують “бендеровці”, “петлюровці”, “мазепінці”, ножа до горла: “Кажі “паляниця”... Російською можна спілкуватися лише вдома, при зачинених дверях, заслонених вікнах і під ковдрою. Ватяною... Що там уже говорити про російські школи, садочки, театри. Тепер уже й кіно хочуть передублювати українською. Більш того, мирний позаблоковий російський Чорноморський флот оточили “Тризубівці” і кажуть: “Чіпляйте на картузи тризуби і говоріть українською, а ні — то повибиваємо зуби”... Словом, як зазначали на отому “шоу” “правдоборці”: “Ползучий націоналізм на грانی фашизма”... Та такого агресивного і такого повзучого, що героїчним захисникам пригнобленого рускоязичія від пориву правдолюбів остаточно потемніло в очах і заклало вуха. Рідних дітей та онуків не чуять. Реальності не бачать. Рецидив агресивного дзвякноту охопив. До почорніння в роті. “Белочка” заблимає. Ідею “білої книги” навівала...

Свого часу КДБ писало “білу книгу повзучого сіонізму”. Руками духовно кастрованих євреїв. Сьогодні вчорашні кадебістські дворяни, повідрощувавши “професорські” борода і пейси, аби походити на породистих, віддресированих ердельтер’єрів, за командою тих же хазяїв дзвякають про “повзучий націоналізм”. Український, звичайно... Дивуватися не треба. Собака є собака. Він мусить комусь служити і на когось гавкати. А коли вже “собака тоска” зовсім загриває — виє на місяць... І це виття видає за потуги “об’єднати роз’єднану Україну”... “Засипати прірву між сходом і заходом”...

Ви — люди молоді, спостережливі, допитливі. У вас ще не приглушене почуття справедливості. Прекрасно розумієте, що засипати прірву, яку весь час поглиблюєш, майже неможливо. Але “прірва” між сходом і заходом України існує лише в планах сусідніх спецслужб і програмних завданнях їхніх “регіональних” партій. Як і проблема російської мови, проблема НАТО і проблема... виїденого яйця...

Бо є ще проблемочки. Вождів і вождиків...

Пам’ятаєте анекдот?

У божевільні лікар оглядає хворого:

— Як ви почуваетесь?

— Я, докторе, відчуваюся вже

добре. Але самі розумієте, божевільня є божевільня. І ця атмосфера на людину давить. Один репетує, що він маршал. Другий впевнений, що він геній. А Петренко щодня кричить, що він Наполеон... Але ж, докторе, всі знають, що Наполеон — я...

Різниця між божевільнею і нашим політикумом: там від “наполеонства” лікують, а в нашому політикумі те “наполеонство” прищеплюють... А якщо у чувачка фізичний зріст — на двох Наполеонів, розуму — на півкурки, а інтелект — на нулі?... О, такий вождик, як говорили “совки,” “находка для шпіона і всього шпіонського кубла”. Він, як іграшковий ослик. Смикають за ниточку і колінця згинаються, смикають за ниточку — і голівка кланяється... А “пищавка” буде випускувати те, на що її запрограмують...

Отже, “жуйка” про НАТО. “Родина в опасности” — репетували у Северодонецьку “рятивники” “родіни”. Правда, не уточнили, якої. Бо, як каже Ваня Молдаван: “У нас кожен Іван має свій план”. Одні працюють на “родіну”, яка на північний схід від України, інші — на “родіну”, яка на Близькому Сході, треті — на приватні “родіни” — особисті “мавзолеї”, що оточили міста й містечка. Наочний приклад турботи про народ України. Бо народ, за Конституцією, — “носії влади.” Тому й несе на своїй спині всю оту шушваль. І вони, щоб утриматись на тій спині, шарлатанять. Чужих дітей спонукають спалювати опудала, “спасати” російську мову, плювати в бік НАТО. Своїх же давно вивезли під крильце того ж НАТО. Награбовані статки поховали у банках країн НАТО і плюнули на “русский язык”...

А щоб прикрасити ще, вішають дурням на вуха локшини. Мучні вирази слов’яни люблять. І люблять заспокоїливі фрази: “На безрибі — і рак риба”; “Маємо те, що маємо”; “Ліш би не било війни”...

Військовий стратег хутора Мозамбік Ізя Чачекс каже: “Якраз для того, щоб не було війни, Україні треба вступити до НАТО. На нашій території — база російського Чорноморського флоту. Аби якомусь натовському агресору не стукнуло в голову шльопнути на нього бомбочку... Словом, і братішку треба рятувати, і самим від лиха застрахуватися...”

Тепер ще одна “жуйка”. “Ползучий націоналізм”... “Злочини ОУН-УПА”... “Ізвращеніє історії”...

Думаю, що так “ізвратіть” історію, як її перевернули за часів панування режиму КПРС — НКВС-КДБ, не зможуть найвиртуозніші фальсифікатори Всесвіту. Вченому людові треба буде кілька століть титанічної праці, щоб усе повернути в правдиве русло. А багато чого вже й не повернеш. Сатанинський режим своєю репресивною “меліорацією” позасипав “русла” таким брудом і баластом, якого світ не знав. Ще досі вчорашні комуністичні потолочки дотолочують те, що дивом вижило...

На моєму столі — три товстезні книги, понад чотири тисячі сторінок. Це лише три томи “Літопису Української Повстанської Армії”. Сорок третій, ...четвертий і... шостий томи.

Видані вони недавно. Кілька років тому в моєму селі “відкопали” архівні Служби безпеки УПА. Ці книги — протоколи допитів розкритої емгебістської агентури, засланої у підпілля, стукачів, зрадників та іншої твані, на совісті якої — сотні розстріляних, вивезених до Сибіру, посаджених у тюрми, згноєних у концтаборах. Сотні осиротілих дітей з понівеченими долями. Це лише частинка архіву. Лише за кілька років. Лише на Тернопільщині.

Читаєш ці трагічні, болючі сторінки, а їх буває понад сотню на одну людину, і думаєш: хлопці були у підпіллі, ховалися по криївках, голодні й холодні, під постійною загрозою смерті й водили із собою зараештованих. Прискіпливо допитували, все протоколювали. Чому ж вони не чинили за прикладом свого ворога, що знищував “без суда і слідства”? Судив “тройкаками...” Убивав “прі попитке к бегству”?.. Він мав державу, тюрми, табори, мав конституцію, “найгуманнішу у світі”, яка гарантувала “високу меру соціальної зашити — расстрел”... Чого ж ці хлопці не мстили ворогові його дикунськими методами? Бо це були люди високої моралі. Вони боролися за святу справу — за волю України. І цю справу не мали права очорнити. Якщо врахувати, що їхній вік сягав переважно від 19 до 35 років, то ще більше проймаєш повагою до цих лицарів, які останню кулю завжди берегли для себе.

І коли зараз слухавши воплі енкаведистсько-емгебістських привидів, у яких руки по рамена в крові, про якісь там “злочини оуновців”, про “викривлення історії”, хочеться, щоб одні докуметальні твори були в кожній школі України. Бо тут конкретно показано, хто, як, де і коли справді чинив злочини. Як винищував населення України, грабував, калічив людські долі й душі. Ці “майстри” ще зараз чалапкають поміж нас. Зустрічаються їхні прізвища серед “ветеранов війни” Києва, Луганська, Одеси, Криму, Львова... Учора вони примушували школярів несли доноси на своїх батьків, слідувати за ними, потім разом з ними вивозили до Сибіру, або ж, осиротілих, відправляли у дитячі колонії. Сьогодні їхні нащадки спонукають школярів протестувати проти тих, хто хоче вивести їх із совкового мору, навчити знати й шанувати мову своєї держави. Навчити бути людьми й шанувати людей.

Насамкінець ще про одне шоу. Нове шоу Савика Шустера, через яке й на самого Шустера я подивився з повагою. Це коли у студії були деякі політики й учні. Слухаючи виступи цих дівчаток та юнаків, правду скажу: дуже радів. Коли тринадцятирічний хлопчина своїм розумом і логікою перевершує “політикантку”, яка відточила язик по радіосвободах, а тепер чи не щоразово точить його по свободах Шустера, ставить її на місце, це подає надію. І віритися, що ці надії справдяться...

Редакція газети щиро вітає Євгена Дударя з високою державною нагородою — орденом Ярослава Мудрого V ст. Добро-го Вам здоров’я, нових творів!

«СЛУЖУ УКРАЇНІ»

Степан БОЙКО,
просвітянин, м. Івано-Франківськ

— Ярослав Кішенюк багато корисних справ зробив для своєї держави. Напередодні Різдва Христового “Червона калина” дістала запрошення в Донецьк, отож Ярослав пошив частину сценічних костюмів для нашого вертепу, завдяки чому ми успішно показали вертепне дійство, стали призерами, і нас запросили на наступне Різдво, — каже художній керівник чоловічої хорової капели “Червона калина” при центральному Народному домі, заслужений працівник культури Володимир Зварун (він співпрацює з Я. Кішенюком як хористом капели, а кілька останніх років — як з кравцем-модельєром).

— Вулиця Ботанічна — найзеленіша в нашому місті. Та скоробаті вирили зводили будинки на прилеглих територіях. Декому було замало землі, — пригадує Ярослав, — то й почали прихоплювати окремі ділянки нашої вулиці, вирубувати дерева.

Завдяки ініціативній групі, яку очолив Ярослав Кішенюк, після кількох звернень у владні інстанції вулиця залишилася недоторканою.

Землі в садибі Я. Кішенюка лише кілька соток, але він вирощує п'ять сортів винограду, абрикоси, яблука, кілька сортів малини, лікарські рослини і ділиться з пенсіонерами, бо ж і сам — інвалід II групи. Друзям на подарунки шиє головні убори, чохла на окуляри, мобільні телефони, ремонтує швейні машини.

Бути завжди і в усьому українським патріотом — таке життєве кредо Ярослава Кішенюка.

— Дякую Всевишньому за довгі, нелегко прожиті літа. 1945-го вчився у майстра Івана Чопика. Він шив одяг для інтелігенції й для вояків УПА. Їм ми пошили

Аматорський просвітянський хор “Відродження”.
Ліворуч у першому ряду Ярослав Кішенюк. Сценічний одяг, зброю виготовив пан Ярослав

костюми із зеленого англійського матеріалу.

З молодих літ я захоплювався мистецтвом. Тому намагався створювати, а не лише копіювати. Ось ікона Іоана Хрестителя, на хресті блакитно-жовта стрічка, датована січнем 1952-го. То була жорстока доба сталінізму. Я тоді намалював хоругви для церкви села Долиняни Рогатинського району. За це мене заарештували, а з біди вирятував церковний комітет села.

Пан Ярослав 1989 року влився до хору “Червона калина”, в якому співав понад десятиліття. Він розробляв ескізи й допомагав шити сценічні костюми для хористів. Кішенюк зібрав чимало грошей у рогатинських підприємців, аби хор міг виїжджати для виступів далеко за межі області. З цим колективом об'їздив чи не всю Україну.

А ще Кішенюк для учасників опришівського хору “Відродження” подбав як кравець про шаровари, пояси, кучми (головні убори).

— Гроші, які отримав за ро-

боту, подарував Товариству української мови імені Т. Шевченка, — розповідає Я. Кішенюк. — Коли Народний рух України лише набирив сили, я пожертвував на цю громадську організацію 10 тисяч карбованців. Ми проводили чимало заходів, аби радянська влада дозволила легалізувати Українську Греко-Католицьку Церкву. І ось вона вийшла з підпілля. Спершу я виготовив хоругви для церкви села Помонята на Рогатинщині, в якому народився, хрестився і прийняв перше причастя. Івано-Франківській церкві святих Володимира та Ольги також пожертвував хоругви, потім — фелони для церков Опришівців та Мартинова.

Великою тоді була роль Церкви в пробудженні національної свідомості людей, тож Кішенюк почав шити одяг для священників. Він зумів відродити втрачену традицію пошиття галицької митри (вона сегментована на вісім частин, що відрізняє її від російської).

У домашній бібліотеці пана Ярослава — українська класика, твори зарубіжних авторів. Най-

цінніше в книгозбірні — видання Біблії з різних країн світу, багато ілюстрована книга митрополита А. Шептицького “Празничні картини Греко-Католицької Церкви”, яка побачила світ 1908 р. в Дрездені, “Історія України” в семи томах (1904—1914 рр.), “Кобзар” Т. Шевченка, який вийшов 1921 р. в Торонто, видана 1936 р. І. Крип'якевичем “Історія українського війська”. Кішенюк любить поезію, сам пише вірші.

Пожертвував кошти на будівництво Тарасової церкви у Каневі. А в дні Помаранчевої революції допомагав своїми пенсіонерськими гривнями харчувати тих, хто в холод, дощ і сніг мітингував на майданах Івано-Франківська та Києва.

З нагоди 75-річчя з дня народження управа Івано-Франківського ОО ВУТ “Просвіта” нагородила Я. Кішенюка грамотою і подарунком. “Служу народу України” — була його відповідь. У родинному колі ми, просвітяни, вручили йому книжки від “Просвіти”, співали пісень, з якими їздили Україною.

ШЕВЧЕНКО ЗРИМО ВХОДИТЬ У НАШЕ ЖИТТЯ

Світлана ОРЕЛ,
м. Кіровоград

На Кіровоградщині відкрито новий гранітний пам'ятник Кобзареві у містечку залізничників Знам'янці та погруддя поета у степовій Ульяновці.

У Знам'янці, де здавна мешкали нащадки Шевченкового роду і де один з них — В'ячеслав Шкода і досі є хранителем і головним екскурсоводом міського музею “Кобзарева світлиця”, поетове погруддя у центрі містечка стояло давно. Та з часом воно потріскалося й осіло. Місцева громада, і зокрема “Просвіта”, неодноразово ставила питання про його оновлення.

Нинішній міський голова Віктор Крюков, член “Просвіти”, вирішив об'єднати зусилля громади і влади: кошти на новий гранітний пам'ятник Кобзареві збирали разом. На його відкритті місцевий хор “Барвінок” виконував невмируще “Реве та стогне Дніпр широкий...”, звучали поетичні рядки. Власні вірші читала вчителька загальноосвітньої школи № 1 імені Т. Г. Шевченка Тетяна Дубок.

В Ульяновці ж Кобзар на гранітному постаменті (камінь — із сусіднього Завалля) постав уперше. Як повідомив заступник голови райдержадміністрації Альберт Буй, досі в районі подібного погруддя поетові не було. Робота скульпторів із Запоріжжя прикрасила вхід до парку районного містечка. Слід віддати належне місцевій владі — пам'ятник встановили з її ініціативи. У відкритті погруддя взяв участь також голова обласної ради Микола Сухомлин.

Активно збирають кошти на пам'ятник Шевченкові просвітяни Новомиргорода. Це містечко поет відвідав підлітком разом із чумацькою валкою (повість “Наймичка”). Тож і постати він тут має хлопчиком. Ідею пам'ятника місцеві ентузіасти вже обговорили з кіровоградським скульптором Віктором Френчком. Новомиргородські просвітяни мають тверду позицію: кошти на пам'ятник повинна зібрати громада, це, на їхню думку, народна справа. Тож тим, хто хотів би долучитися до неї, повідомляємо рахунок: **№26207806663, інд. код №1423303418, МФО 380805 Райффанзен Банк Аваль.**

ВШАНОВУЄМО КОБЗАРЯ

Надія ОНИЩЕНКО,
заступник голови Ніжинського міського об'єднання ВУТ “Просвіта”

Вшанування Великого Кобзаря в Ніжині почалося в парку біля пам'ятника Тарасові, спорудженого 1991 року коштами громади міста. Встановлення пам'ятника ініціювало 1989-го Товариство української мови імені Тараса Шевченка під керівництвом Миколи Шкурка за активної підтримки колишнього міського голови Анатолія Романенка.

Шанувати Шевченка — означає вивчати його творчість, пізнавати його духовні цінності, наслідувати його громадянську позицію. Так пристрасно закликали студентів Ніжинського агротехнічного інституту та Гоголевого університету викладачі Світлана Толочко та Олександр Гадзінський, священники церкви Всіх Святих Київського патріархату о. Сергій Чечин та о. Олександр Морозов, які відслужили заупокійну літію.

Доречними були пропозиції о. Олександра Морозова, голови Ніжинського об'єднання ВУТ “Просвіта”, про встановлення пам'ятних знаків перебування Тараса Шевченка в Ніжині 1846 року на будинку, де він, вірогідно, зустрічався з Іваном Сошенком, на місці колишнього Дворянського клубу, де відбувся бал на честь його приїзду.

Для гідного пошанування пам'яті Тараса Шевченка благодійний фонд “Ніжен”, голова наглядової ради якого Микола Шкурко, виступив з ініціативою запровадити щорічні премії за найвищі досягнення ніжинців у галузях літературної, музичної, художньої та акторської творчості і вручати їх 9—10 березня біля пам'ятника Кобзареві.

РЕГІОНАЛИ ПІКЕТУВАЛИ ПРАВДУ ІСТОРІЇ

В. БОКОВ

19 березня у приміщенні одеської “Просвіти” було відкрито пересувну фотовиставку “Українська Повстанська Армія: історія нескорених”, у відкритті якої взяли участь керівник авторського колективу виставки, співробітник Українського інституту національної пам'яті, кандидат історичних наук Володимир В'ятрович, в. о. начальника управління СБ України в Одеській області Ігор Куцин, голова Одеського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Олександр Степанченко, представник Центру національного відродження ім. С. Бандери Тарас Рондзістий.

Відкриваючи виставку, голова одеської “Просвіти” зазначив унікальність документів, які СБУ надала для цього заходу. Насамперед вони стосуються діяльності підпілля ОУН часів румунської окупації Одеси 1941—1944 рр.

Розповідаючи про роль СБУ в підготовці експозиції, Ігор Куцин зазначив, що цей захід спрямований на “виховання нашої молоді, наших громадян”. “У Службі безпеки України звикли спілкуватися мовою фактів, які завжди ґрунтуються на документах. Найкращий аргумент — історичні документи. Сьогодні їх віднайшла Служба безпеки України в архівах і їх можна вивчати”.

Виставка побудована на змістовній науково-джерельній базі за допомогою фотоілюстративного та інформаційно-довідково-

го матеріалу і покликана донести до громадян України цілісну та науково обґрунтовану картину українського визвольного руху середини ХХ ст. та розвінчати нав'язані стереотипи.

В експозиції — майже півтисячі оригінальних світлин, представлено документи з радянських та німецьких джерел і внутрішні документи Організації Українських Націоналістів та УПА.

Виставку організували за сприяння Управління Служби безпеки України в Одеській області та Одеського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта”, Українського інституту національної пам'яті, Центру досліджень визвольного руху, Центру національного відродження ім. С. Бандери, Світового Ювілейного Комітету до 100-річчя з дня народження Романа Шухевича та 65-ої річниці створення Української Повстанської Армії. Як своєрідний пересувний музей, вона є інформаційною, а не пропагандистською акцією. Виставка працюватиме до 29 березня, а потім помандрує малими містами Одещини. Виставка викликала значний резонанс у місті, її відкриття зібрало повний зал відвідувачів.

На жаль, не обійшлося без провокацій: представники Партії регіонів, комуністи та інші проросійські організації намагалися зірвати відкриття виставки й організували багатогодинний пікет. Під вікнами “Просвіти” стояла машина, з якої лунали пісні часів совітської імперії. Незважаючи на всі ці перешкоди, виставка працює.

Галицьке районне об'єднання м. Львова Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка

Висловлюємо стурбованість і рішучий протест проти дискусій у засобах масової інформації щодо дублювання фільмів іноземного виробництва українською мовою.

Виховати українця-патріота чужою мовою неможливо. 16 років українці не мають змоги дивитися фільми рідною мовою. Радіо-телепередачі в Україні переважно російськомовні. Телеканали транслюють неукраїнський продукт, часто повторюють інформаційно-розважальні програми російських телеканалів. Отже, дискримінуються за мовною ознакою українські виконавці, композитори, журналісти, інші діячі культури. На сході та півдні країни українці позбавлені можливості придбати українську книжку, газету, відвідати український концерт, переглянути фільм українською мовою. З цього випливає, що права українців у незалежній Українській державі постійно порушують.

Тому вимагаємо від Президента України, Верховної Ради України, Ради національної безпеки і оборони та інших установ, які покликані захищати права людини, нарешті надати можливість переглядати фільми українською мовою, згідно з рішенням Конституційного Суду України, що є нашим правом, яке гарантує Конституція України.

С. ГОРЕЧИЙ,
голова об'єднання

● РІВНЕНЩИНА

У Рівненському академічному українському музично-драматичному театрі відбулися урочисті збори та концерт до 100-річчя з дня народження Тараса Бульби-Боровця. Наступного дня від Свято-Покровського та Свято-Воскресенського соборів рушила хресна хода до майдану Незалежності. Митрополит Рівненський та Острозький Євсевій освятив наріжний камінь і меморіальну дошку на місці спорудження пам'ятника Т. Бульбі-Боровцю.

Під час урочистого мітингу рівненська громада прийняла звернення до Президента України Віктора Ющенка з проханням **надати Т. Бульбі-Боровцю звання Герой України (посмертно)**; до фракцій БЮТ та НУНС, що становлять більшість у Верховній Раді, з вимогою **прийняти законодавчий акт, яким поставити на належний соціальний і політичний рівень усіх борців за волю і незалежність України — вояків Української Повстанської Армії та скасувати пільги та привілеї для окупантів — ветеранів НКВС, ОДПУ та КДБ, які мають у незалежній Україні величезні пенсії та доплати.**

Прес-служба
Рівненської ОО УНП

ВШАНУВАЛИ ТАРАСА БУЛЬБУ-БОРОВЦЯ

За сприяння Рівненської ОДА та обласної організації УНП на Рівненщині відбулися урочистості до 100-річчя з дня народження засновника та головного командира УПА Тараса Бульби-Боровця. У ці дні на запрошення Василя Червонія вшанувати земляка прибув син головного командира УПА Романа Шухевича Юрій. Завітали до Рівного делегації зі Львова, Хмельницького, Луцька й Олевська.

«СВІЧА ПАМ'ЯТІ»

Тарас Дмитрович Боровець (псевдо Тарас Бульба, Чуб, Гонта) народився 9 березня 1908 у селі Бистричі Березнівського району на Рівненщині. Працював каменярем, згодом став власником каменоломні. У роки польської окупації Західної України на Поліссі проводив пропагандистську роботу. 1930 року заснував організацію “Українське Національне Відродження”. Кілька разів його заарештовували польські спецслужби, 1934—35 рр. перебував в ув'язненні у Березі Картузькій.

У 1939—1941 роках під час більшовицької окупації продовжував роботу з організації націоналістичного підпілля на Поліссі й Волині. На початку німецько-радянської війни 1941—45 років сформував і очолив партизанські відділи Поліської Січі в місті Олевську. У лютому 1942 року повстанські загони на чолі з Боровцем діяли в Костопільському та інших районах. У березні—квітні 1943 року вів переговори зі штабом УПА-Північ, однак пропозицію про входження його відділів у єдиний повстанський рух відхилив. У липні 1943 року перейменував очолювані ним загони в Українську Народну-Револьюційну Армію і створив спільно з І. Мітрингою Українську Національно-Демократичну Партію. 18—19 серпня 1943 року УНРА роззброїли частини Української Повстанської Армії.

Наприкінці листопада 1943 року (за деякими даними — 1 грудня) Боровця заарештувало гестапо у Варшаві й ув'язнило у концтаборі Заксенгаузен. Звільнений у вересні 1944 року.

У літературному музеї Уласа Самчука 11 березня зібралися письменники, просвітяни, історики на “Свічу пам'яті”, щоб послухати очевидців, які бачили знаменитого отамана Поліської Січі. На цьому заході письменники Є. Шморгун, Л. Рибенко говорили про те, що Тарас Боровець мав літературний хист, адже написав кілька художніх творів (деякі рукописи ще не знайдено), відомі десятки його публікацій у журналах та газетах. Невеликим накладом вийшла окремим виданням п'єса Бориса Боровця “На своїй землі” за книгою Т. Боровця “Армія без держави”.

Микола ФЕДОРИШИН,
голова Рівненського обласного об'єднання “Просвіти”

● ЖИТОМИРЩИНА

Святослав ВАСИЛЬЧУК,
голова Житомирського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта”

Із погляду поневолених народів ті, хто підіймав люд на боротьбу за визволення рідного краю, — герої та месники. Їх ославлюють у піснях, про них складають легенди, з них беруть приклад.

Одним із таких легендарних діячів за свободу України в часи німецької та совєцької окупації на Поліссі був отаман Тарас Бульба (Боровець), який зібрав 1941 року значну збройну силу українців (до 10 тисяч вояків) і з нею утворив на всьому українському Поліссі державу з центром в Олевську, звану в історії наших визвольних змагань як Олевська республіка. Її безпеку гарантувала військова потуга Поліська Січ, отаманом (командиром) якої був генерал-хорунжий Тарас Бульба. Із серпня до грудня 1941 року на всій величезній території Полісся існувала українська влада; на урядових будівлях майорили українські синьо-жовті прапори з гербом-тризубом, у школах, які запрацювали, щодня вранці діти починали заняття гімном “Ще не вмерла України ні слава, ні воля”. Дітей навчали рідної мови, історії. За весь період нога окупанта не ступала на терени цієї

української республіки. І коли німецькі загарбники зажадали від отамана підпорядкуватись окупаційній владі, він відкинув пропозицію, офіційно розпустив своє збройне формування, а з нечисленими вояками перейшов на нелегальне становище, розпочавши збройну боротьбу проти окупантів.

Москва схилила отамана на бік червоних. Бульба поставив умову: совєцьке керівництво мало офіційно визнати незалежність Української Народної Республіки, проголошеної 1918 року. Москва відмовилася. Тоді відмовився від совєцької пропозиції отаман. Після розгрому Третього Рейху він перебрався до Північної Америки, де й прожив решту життя, до 1981 року.

Ім'я отамана Олевської республіки Тараса Бульби за радянських часів шельмували й наділяли відомими тоді ідеологічними ярликами “український буржуазний націоналіст”, “німецький поплічник” тощо. Діяльність керованої ним військової сили зображували лише в негативному світлі. Замовчували, забували людей і події, пов'язані з Олевською республікою та її засновником Тарасом Бульбою-Боровцем.

Просвітяни Житомирщини

ОТАМАН ОЛЕВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Обласне товариство “Просвіта” й обласна організація Національної спілки письменників України, Житомирська обласна та Олевська районна влада вирішили вшанувати цю непересічну особливість. Художник Юрій Гальченко з Олевська виготовив барельєф отамана та меморіальну дошку до 100-річчя Тараса Бульби-Боровця, яку встановили на будівлі, де 1941 року розташовувався штаб збройного формування “Поліська Січ” і керівництво Олевської республіки. Багато зробив для цього завідувач Олевського краєзнавчого музею, багатолітній керівник місцевого осередку Народного руху України Леонід Полосенко.

З нагоди свята до Олевська прибули представники обласної влади, товариства “Просвіта”, НСПУ, делегація “Просвіти” з Коростеня. З Рівненщини завітала делегація Березнівського району на чолі з заступником голови райдержадміністрації Віталієм Лаштою та заступником голови районної ради Юрієм Мадеем, а також депутат Верховної Ради України чотирьох скликань Василь Червоний.

На мітингу з нагоди відкриття меморіальної дошки до 100-річчя з дня народження Тараса Боровця йшлося про те, що слід знати свою історію, шанувати людей, які засвідчили одвічне прагнення нашого народу жити в незалежній державі. І в цьому маємо виходити з державницьких позицій. Треба зробити все, щоб подолати негативне ставлення до наших історичних діячів, яке сформувалося під тривалим впливом комуністичної пропаганди тоталітарної совєцької влади.

Однак місцеві комуністи (з десятків дідусів і бабусь) під керівництвом Василя Бабича влаштували пікетування акції. Вони викрикували, галасували, намагаючись всіляко завадити проведенню мітингу.

Після мітингу в місцевому будинку культури відбулася наукова конференція, на якій виступили науковець із Березного Алла Куц, аспірант, автор монографії “Український рух Опору Тараса Бульби-

Боровця” Сергій Стельникович, вчителі місцевих шкіл А. Шинкар, Р. Малиновський, С. Васильчук. Вирішили зібрати свідчення учасників та свідків діяльності Олевської республіки, аби донести правду про неї та її діячів до сучасників. Адже “хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього; хто не шанує видатних людей своєї історії, той сам не гіден пошани” (М. Рильський).

На завершення молодий бард із Березного Володимир Пастушок заспівав під гітару улюблену народну пісню отамана Бульби-Боровця “Очерет мені був за колиску”:

*Очерет мені був за колиску.
В болотах я родився і зріс,
Я люблю свою хату поліську
І люблю свій зажурений ліс.*

*Очерет мені був за колиску,
А забавкою став мені кріс.
Я лишив свою хату поліську
І пішов до повстанців у ліс...*

Делегація з Коростеня на урочистостях в Олевську

СУВОРА ПРОЗА ВІТЧИЗНЯНОГО КАНОНУ

Фото Ганни Оборської

Закінчення.
Поч. на с. 1

Франко на межі століть трохи інший, ніж його доробок XIX століття. Думаю, що принаймні “Сойчине крило” там мало б бути. XX століття не треба відділяти від Франка.

Дуже радий, що тут представлений Леонід Первомайський. Це вартісний письменник.

Для книжки загалом дуже гарна знахідка — зустрічі особистостей, коли вступне слово про письменників XX століття пишуть наші сучасники. Цікаво пише про Черемшину Василь Герасим’юк, або Мар’яна Савка — про Ольгу Кобилянську.

Думаю, що укладати антологію роману досить складно. Новелістичний канон більш виразний. Український роман, звичайно, був. Мені хотілося б трохи відійти назад — до Ольги Кобилянської та Івана Франка, але боюсь, мене звинуватять, що залучаю XIX століття. Був Валер’ян Підмогильний, Юрій Яновський, Олекса Слісаренко. Треба звернутися і до літератури українського зарубіжжя: Юрій Косач, Улас Самчук, Володимир Винниченко.

— **Є думка, що колоніальній культурі жанр роману не прита-**

манний. Роман — це справа метрополії. Українсько-радянські романи — це не українські романи. Хочу запитати у Тамарі Гундарові, члена-кореспондента НАН України: обличчя української літератури XX століття — це мала проза чи роман?

— Переглянувши зміст антології, насамперед подумала, що тут представлені не всі автори. Щодо антології роману, то для мене було б цікаво видати жанрову антологію. Наприклад український авангардистський роман.

Кажуть, що українські романісти вирізняються тим, що не можуть вдало закінчити твір. Хороший роман важко закінчити. До того ж, на нас вилилося стільки мильної опери... Стає зрозуміло, що функції романіста привласнила масова культура. Якщо порівняти антологію роману й антологію новелістики, то, звісно, мозаїка української новелістики різноманітніша.

Судячи з цієї антології, додиш висновку, що канон — річ індивідуальна.

— **Віро Павлівно, ви оперували таким визначенням як “літературний мотлох”.**

— Скажу жорстоку річ: нам здавалося, що постсталінська проза

60—70-х не така вже й погана. Сьогодні під прискіпливим оком читача з цієї радянської прози “вижило” двоє-троє авторів. Це насамперед Григор Тютюнник і Валерій Шевчук. Обоє були на маргінесі соцреалізму. Я не впевнена, чи аж так має бути у цьому каноні Павло Загребельний. Міг би і не бути... Але ім’я все-таки тисне. Він поки що найчитабельніший український прозаїк. Але якби в цю антологію

не ввели двох оповідань Загребельного, від того український канон не постраждав би. А якби тут не було Григора Тютюнника, то в українському каноні виникла б велика чорна діра.

Література — річ жорстока. Щодо зауваг про Франка вважаю, що він належить до добротної реалістичної прози XIX століття.

Після таких презентацій і презентацій, які висловила Віра Агеева до ще кількох українських класиків, рояться різні думки. Спробую їх полічити. Ніхто, мабуть, не сумнівається, що до літературної вершини доходять одиниці. Канон — річ не тільки жорстока, а й справедлива. Хоча... Ось тут я і прикушу язичок. Якось на одному із засідань пен-клубу Йосип Бродський розповів про одного в’єтнамського письменника, який стилістично був схожий до Гемінґвея. Бродський вважав в’єтнамця талановитішим за Хема. Тільки що з того, якщо світ знатиме лише його, автора “В снігах Кіліманджаро”... В такому контексті можемо мислити і про нашу, нікому не відому, українську літературу. Не сумніваюся, що вона залишатиметься у площині “тера інкогніта” доти, доки ми не з’ясуємо все про власний канон. *Поява такої антології ще не свідчить про формування канону.* Особливо якщо наголошується слово “індивідуаль-

Фото Ганни Оборської

ний”. В умовах клановості наших літературознавчих студій це все одно що “одноразовий”...

Суголосним цій події був “круглий стіл”, присвячений проблемам українського книговидавництва. Щоправда, якщо у творенні літературного канону є щось від метафізики, то видавнича справа звертається тільки до суворих буднів реалізму. Про його непривабливість розповідав президент Асоціації видавців України Олександр Афонін:

“Багато представників влади вважає, що в Україні проблем з книгою немає. Мовляв, до 1 січня 2009 року ще будуть діяти податкові пільги для книжкової справи. Гадаю, нам треба відповісти на питання, чи виправдав себе Рік української книги. Якщо в Росії на душу населення видається 20 книжок, то у нас — тільки 3. Чи маємо право говорити про успіх? За даними книжкової палати, торік в Україні було видано 18,1 тисячі назв книг загальним накладом 56 мільйонів примірників, тоді як позаторік — 18,8 тисячі загальним накладом 54,2 мільйона. Тобто зростання незначне, так зване диспропорційне. Кількість назв зростає швидше, ніж наклади книжок. І ця ситуація ще більше ускладнює проблему, пов’язану з доступністю української книги для читача. І треба мати на увазі, що більшу частку у видавничій справі становить книга, видана за бюджетний кошт. Звичайний читач майже не може її придбати. Вона потрапляє не на ринок, а в шкільні бібліотеки. І якщо чиновники говорять про якийсь прорив, то я вважаю, що це стагнація. До речі, у європейських країнах ведуть облік не за кількістю виданих, а за кількістю куплених книжок. Тому що видати — це не означає реалізувати книгу. Особливо в українських реаліях...”

Було зрозуміло, що вітчизняна видавнича справа — це клубок проблем. Державними пільгами його не розплутаєш. Потрібна серйозна стратегія, яка торкатиметься різних сфер. Державна політика книговидавничої експансії та освіта, яка виховує українського читача, — це тільки вершина айсберга.

Ніна ГНАТЮК

У кіосках періодики, вагонах трамваїв і метрополітену щодня нам пропонують десятки різноманітних журналів для жінок. Але лише російською мовою. Пригадується, зіні-

ПІДНИМАЄМО КЕЛИХИ ТЮЛЬПАНІВ ЗА «ЖІНОЧИЙ СВІТ»

ціювала поетеса Любов Голота видання журналу “П’ята пора”, цікавого, гарно ілюстрованого, з різноманітним тем, глибиною суджень. Але, на жаль, він не витримав семінальних штурмів ринкової економіки. І зараз не маємо подібного видання.

Чи не єдиний журнал для свідомих жінок, патріоток, тих, хто живе і працює в ім’я кращого майбутнього української нації, — “Жіночий світ”. Його заснувало Всеукраїнське жіноче товариство ім. О. Теліги десять років тому. На ювілейну презентацію улюбленого видання до ошатної зали столичного Будинку письменників зібралися активістки товариства, письменники і журналісти, вчені й політики, художники і майстри народного мистецтва, герої й автори публікацій.

Останній Президент України в екзилі, Голова ОУН Микола Плав’юк у вітальному слові відзначив чільне місце цього скромного на вигляд, але глибокого за змістом журналу у справі згуртування жіночої громади на засадах національних ідей, виховання у сучасної молоді почуття діяльної любові до України, поваги і вдячності тим саможертвним героям, які віддали своє життя в багатовіковій боротьбі за вільну, незалежну Україну, нашу державну мову, прапор, місце на карті світу.

Микола Плав’юк відзначив виняткову роль у заснуванні й виданні журналу його

шеф-редактора, Почесного голови жіночого товариства ім. О. Теліги, народного депутата України IV скликання Ольги Кобець.

Десятиріччя з часу заснування журналу щасливо збіглося з ювілеєм відомої журналістки і громадської діячки. Голова парламентського Комітету з питань духовності і культури, голова НСПУ Володимир Яворівський, народний депутат України, голова УРП “Собор” Анатолій Матвієнко, перший Посол незалежної України в Росії, голова Асоціації народних депутатів України Володимир Крижанівський тепло привітали Ольгу Кобець і авторський актив журналу “Жіночий світ” з цими приємними датами і запевнили, що робитимуть усе можливе для того, щоб зростало число передплатників цікавого і потрібного видання, щоб журнал міг потрапити на полиці бібліотек. А ще, відзначили ці відомі політичні та громадські діячі, в українському парламенті зараз не вистачає таких свідомих, активних, мудрих жінок, як Ольга Кобець. Слід усе зробити, щоб у політику прийшли виважені й діяльні патріотки, щоб на повен голос звучало під куполом Верховної Ради українське жіноцтво, яке зуміло б облагородити, урівноважити і поглибити діяльність парламенту.

Член редколегії журналу, лауреат Міжнародної літературно-мистецької премії імені О. Теліги, професор Надія Миронець під-

креслила, що в Україні є чимало журналів з кулінарними рецептами, анекдотами і гороскопами. Але не знайдеш на прилавках яток видань, що прагнуть на своїх сторінках презентувати інтелект, талант, шляхетність. Саме такий журнал “Жіночий світ”. Недарма на його обкладинках бачимо портрети Олени Теліги, Ліни Костенко, Михайлини Коцюбинської — жінок, які уособлюють лицарство духу, велич думки, саможертвове служіння Україні й мистецтву Слова.

На поважному зібранні виступили також голова Всеукраїнського жіночого товариства ім. О. Теліги, кандидат педагогічних наук Лариса Ляхощка, ватажок київської організації цього товариства Лілія Гладішева, кандидат історичних наук Лілія Гонюкова, героїня одного з матеріалів, народна артистка України Наталя Свириденко, представник підприємства “Атопол” Дмитро Стукалов, у друкарні якого народжуються свіжі примірники цього видання.

Справжньою окрасою творчого вечора стали виступи піаністки, лауреата міжнародних конкурсів Ірини Шестеренко, вокального дуєту “Благодать натхнення” у складі Ірини Головач та її сина Дмитра, гурту “Кросна” у складі Софіїки Нестерук, Оленки Видрич та Іванки Зяблюк. Про цей чудовий фольклорний колектив читачі матимуть змогу прочитати у наступних числах журналу.

Драматична життєва доля стала запорукою того, що спів Борка набув глибинної чистоти-широ-сердності. Людина, в якій немає власного багатого внутрішнього досвіду переживань, розчарувань і просвітлень, так не заспіває. Цей спів — через серце, від серця. Він здатен зацікавити навіть тих, хто оперу не слухає і не любить, бо справжнє мистецтво — поза жанровими умовностями й особистими вподобаннями.

Перед тим, як вступити до Київської консерваторії, Ігор Борко співав у Національній капелі бандуристів, учоловічому квартеті “Явір”, у військових ансамблях, закінчив музичний факультет педінституту імені М. Драгоманова. У консерваторії Ігор став останнім — улюбленим і блискучим — учнем незабутнього Костянтина Огнєвого.

Оперна кар’єра Борка “підстелена” дивовижно стабільними перемогами у престижних конкурсах вокалістів (з 1996 до 2003 рр.), зокрема у II Міжнародному конкурсі імені М. Дестінової (вона співала разом із Карузо) у Чехії, Міжнародному конкурсі оперних співаків імені Франциско Віньяса в іспанській Барселоні (знаменитий італійський тенор Луїджі Альва здивовано констатував: “Я не знав, що в Україні можуть бути співаки такого високого класу”), у VIII Міжнародному конкурсі оперних співаків імені Вінченцо Белліні в Італії (президент конкурсу Марчелло Аббадо порівняв голос Ігоря Борка з голосом видатного італійського співака Беньяміно Джильї). У Франції на IX Міжнародному конкурсі співаків в Аквітанії його акомпаніатором у другому і третьому турах була дружина славнозвісного Ніколая Гедди Надія, яку захопив голос українського співака.

Соліст Національної опери України імені Т. Шевченка Ігор Борко виграв 5-й Великий Турнір тенорів у польському місті Щецин. У замку Поморських князів співаки різних країн виконують популярні оперні арії, зокрема Верді, Пуччіні, Доніцетті. Улюбленця обирає публіка (вона голосує квітами) і оркестр. Український співак став безперечним героєм конкурсу, фаворитом і меломанів, і оркестрантів. “Газета Виборча” написала: “Ігор Борко осяяв блиском свого оксамитового голосу і зворушив глядачів”. Тритисячна публіка вручила українцеві 894 троянди і обрала Першим тенором, а музиканти оркестру подарували Ігореві Борку жовту майку лідера з написом “Улюбленець оркестру”.

Та в дивній країні Україні шлях творчої людини встелений не квітами, а шипами. Останнім часом талановитому українцеві розкривала обійми Америка, Росія, Чехія, а ось Батьківщина в особі функціонерів від мистецтва виявляє незрозумілу байдужість. Ігор Борко блискуче виконує тенорові партії в “Шукачах перлин” Бізе, у “Фаусті” Гуно, у “Лючії ді Ламмермур” Доніцетті, у “Богемі” Пуччіні, “Травіаті” та “Ріголетто” Верді. У його репертуарі чимало творів, які майже не виконують його колеги. Серед них, приміром, арія Італійського гостя з опери “Кавалер троянд” Ріхарда Штрауса, арія Фернандо з опери Доніцетті “Фаворитка”, арія Артура з опери Белліні “Пуритани”, що нездоланні для багатьох тенорів. За його участю знято два музичні фільми. У фондах Національного радіо зберігається чимало творів, які записав співак. Але на сцену Національної опери “національне надбання” допускають надто рідко.

— **Пане Ігорю, що цікавого відбулося у Вашому артистичному житті останнім часом?**

ІГОР БОРКО: «ОПЕРА ВІДОБРАЖАЄ НАШЕ СЬОГОДЕННЯ»

Творчість співака Ігоря Борка — це Божий дар і працелюбність, це антипод солоденької поверховості, це квітка й плід водночас. До Борка точно підходять визначення “унікальний тенор-бельканто” і “золотий голос”. Він справжній.

Заслужений артист України, лауреат міжнародних конкурсів, окраса Національної опери, він чарує всіх шедеврами світової класики та української музики з майстерністю, притаманною тільки великим оперним співакам.

— Вистави в Національній опері, гастролі, фестивалі, записи нових творів. Ця праця приносить задоволення і наснагу: я потрібний, мене запрошують. У великому турі в Америку виконував партію Альфреда у “Травіаті” Верді та Рудольфа у “Богемі” Пуччіні. Моїми сценічними партнерками були солістки Маріїнського та Софійського оперних театрів. Я співав на сценах Флориди і Каліфорнії у містах Савана, Джексонвілл, Тампа, Панама, Майамі, Портленд, Нейплс. Пролунало чимало схвальних відгуків, але найбільше вразив порив директора Бостонського оперного театру. Він підбіг до мене і сказав: “Боже мій, я працюю тут стільки років, але тенора вашого рівня не чув давно”. Звісно, такі слова дуже приємні, бо за ними — визнання того, що ти гідно представляєш українську вокальну школу й Україну.

— **Як Ви потрапили у Празьку оперу?**

— У Берлінській “Коміше опер” керівники європейських театрів зібралися на прослуховування вокалістів. Мене запросили, бо чули мій спів в Америці. Тоді мною зацікавилася Празька опера, я заспівав там партію Едгара в “Лючії ді Ламмермур”. Згодом отримав запрошення заспівати ще у кількох виставах. Отже, сподіваюсь, почи-

нається співпраця з цим театром. Трохи раніше були гастролі до Росії в місто Казань, де народився великий Шаляпін. З казанською оперною трупою я співпрацюю майже сім років — після тамтешнього Міжнародного оперного фестивалю імені Шаляпіна, де я вперше заспівав партію Рудольфа (“Богема” Пуччіні).

— **А як Ваші справи в Україні?**

— На Батьківщині співаю не так часто, як хотілося б, та це стосується багатьох наших оперних солістів. Це залежить не лише від економічних факторів, а й від уподобань керівництва Національного театру опери та балету імені Шевченка. Репертуарна політика така, що майже нема ліричних постановок і їх не планують. Зазвичай публіці пропонують складну і важку для сприйняття музику. Є, приміром, непогані постановки “Турандот” і “Манон Леско” Пуччіні, “Джоконда” Понкієлі, але це суворий оперний пласт. У репертуарі нема святкових, іскристих, світлих опер Моцарта, Россіні, Доніцетті, Белліні, Бізе. Це дуже серйозне питання — як формувати репертуар. Від цього залежить творча реалізація і доля співаків.

Мене шокувало, що я залишився осторонь постановки опери “Фауст” Гуно, в якій тенорову партію написано ніби для мого голосу.

Зізнаюся, була не одна безсонна ніч у пошуках відповіді. Потім на одній з радіопередач я навіть сказав: “Дорогі мої слухачі, прошу вас не ставити мені запитання, чому я не співав Фауста в Національній опері”.

— **Можна тільки дивуватись: Ви “видали на гора” всі можливі аргументи, Вашим співом захоплюється Європа, Америка, Азія, але в Україні байдужі до цього. Тривожить і те, що наші чудові оперні співаки мають мізерну дискографію. Хоч на думку численних шанувальників, такі голоси, як Ваш, слід увічнювати. Куди дивляться рекордингові компанії, радіо, телебачення?**

— Вони дивляться на розп'яреніх, а я не вмію себе рекламувати. Хоч у мене справді багато шанувальників-друзів, та, напевно, ще більше шанувальників за кордоном, де до мистецтва зовсім інше ставлення. Тому і від'їжджають туди наші співаки світового рівня. Назавжди. Мене також неодноразово запрошували. Але я українець, отже, повинен жити в Україні і працювати для України. Співаю, щоб люди не забували свого рідного коріння — української пісні, української культури.

приміром, шляхетний Альфред з “Травіати”, який дарує квіти своїй коханій, або підступний Герцог з “Ріголетто”. У характерах і діях оперних персонажів є те, що відбувається сьогодні в нашому житті, коли всім нам бракує щирого почуття до жінки, взаємоповаги, порядності, доброти.

— **Часто чуємо, що опера — це архаїка, ретро, а виявляється, вона актуально перегукується із сьогоденням.**

— Це не архаїка. Так кажуть несвідомі люди. Опера, звісно, не дарує якихось фінансових рецептів, вона виховує почуття, лікує — людина в театрі забуває про всі свої негаразди і знаходить відповіді на нагальні питання. Опера — це очисне переживання. Момент істини пронизує людей, різних за професіями, характерами, соціальним станом. Перед її величністю Музикою всі рівні. Вона об'єднує, захоплює й обдаровує прозоріннями. Хоч би що казали, а вище за музику нічого немає: з перших днів життя людина чує мамину колискову.

Усе наше життя відбито в операх — прізвиська різні, а герої ті самі, вони живуть поряд із нами, просто одні помічають це, інші — ні.

— **Тобто оперних персонажів можна побачити і на майдані, і**

це?

— Насамперед хотів би, щоб змінилося ставлення до класики. Одна з ознак нормальної країни — це популяризація, реклама класичної музики. В Україні цього нема, хоч рекламують будь-що.

Класична музика була до нас і буде після нас, але в країні більшає людей, які про неї нічого не знають, навіть не здогадуються, що в опері, філармонії відкривається світ незабгненний.

Влада має відректися від політики антикультури і кардинально змінити ставлення до класичного мистецтва.

— **Класика — це чорнозем, на якому все росте, а у нас цей чорнозем покривають асфальтом і будують казино чи банки.**

— Нині це стало епідемією. Наша невихована політична еліта відвідує естрадні гала-концерти в палаці “Україна”, а в оперний театр не знає дороги. Це нонсенс. На гастроліях за кордоном чую від імпресаріо: “Це мер міста, а це міністр, а це конгресмен”, або “Це наш головний пожежник, а це головний поліцейський”. Ім опера потрібна, цікава. А хто бачив нашого головного пожежника або мера в опері?

— **Тим часом у культурному просторі багато низькопробного.**

— Оскільки політикум відмежувався від культури, митцям треба єднатися. Людей слід виховувати, вони мають розуміти пріоритети. Це лихо — топити в естраді й попсі класику, вона має бути поруч з іншими жанрами. У мистецтві не повинно бути антагоністів, кожен жанр має право на повноцінне існування.

Україна нині тішить світ чарівністю наших жінок і культурно-мистецькими надбаннями, іноді — спортивними досягненнями. Решта залишається поза увагою. Тож розвиваймо й пропагуймо нашу культуру. Мені хотілося б, щоб відвідування опери стало для кожної людини тією престижною, насущною потребою, яка б сколихувала в ній усі найкращі людські якості.

Спілкувався
Володимир КОСКІН

ДИВО У ГЛИНЯНОМУ ГЛЕЧИКУ

Дирекція художніх виставок України Міністерства культури і туризму України спільно з Музеєм українського народного декоративного мистецтва презентувала Всеукраїнську виставку “Світ глиняного дива” у приміщенні самого музею. Вона розпочинає великий мистецький проект “Кераміка України. Традиції тисячоліть”. Уперше за час незалежності України започатковується тривала масштабна акція популяризації та підтримки українського керамічного та фаянсово-порцелянового виробництва. Проект має на меті показати історію керамічного виробництва в минулому та сучасний розвиток мистецтва кераміки, фаянсу та порцеляни.

Проведення Всеукраїнської виставки “Світ глиняного дива” — перший етап заходу. У ньому взяли участь народні майстри та професійні художники-керамісти з усієї України. В експозиції представлено 200 творів сучасних художників, що органічно доповнюють постійну музейну експозицію. Це дає можливість показати широкий спектр

мистецьких уподобань і повну картину сучасного стану керамічної справи в Україні.

Відкрили виставку автори ідеї, організатори та мистецтвознавці:

Адріана Вялець, директор Музею українського народного декоративного мистецтва: “Вітаю всіх у Музеї українського народного декоративного мистецтва. Коли Дирекція звернулася до музею з пропозицією бути співорганізатором всеукраїнської виставки кераміки, ми з радістю погодилися, оскільки подібного заходу не було за всі роки незалежності України. Адже кераміка — феномен світової культури. Історія її невичерпна, як і сама культура людства. Колекція нашого музею налічує десятки тисяч пам’яток української кераміки з давніх часів до сьогодення. Наші спеціалісти спільно із працівниками Дирекції художніх виставок працювали над її створенням, були вражені багатством і різноманітністю творів, які сьогодні тут представлено”.

Віктор Самарський, заступник директора з виставкової ді-

яльності та наукової роботи Дирекції художніх виставок України: “Хочу подякувати працівникам музею за те, що вони відгукнулися на нашу пропозицію створити такий проект. Ідея визрівала давно, адже у нас керамічне виробництво трохи обійдене увагою мистецтвознавців і публіки, хоч це шедевральні твори. Історія мистецтва починалася з трипільської кераміки, і про Трипільля ми дізналися завдяки керамічним виробам, знайденим під час археологічних розкопок. Шкода, що до нас не завітали представники Міністерства культури і туризму України, але я радий, що тут присутні багато художників-керамістів. Запрошення розсилали в усі осередки, обласні спілки, і нам дуже приємно, що люди готові підтримати цей проект і виставити свої твори. На виставці представлено роботи народних майстрів і високопрофесійну кераміку. Я вважаю, нам вдалося здійснити задумане”.

Зоя Чегусова, мистецтвознавець: “Щаслива бачити таку надзвичайну виставку й радію ат-

мосфері та позитивній енергії, яку випромінюють художні твори з кераміки, що представлені тут у великому обсязі й такому розмаїтті. Проект — крок до бієнале кераміки. Виставка дуже корисна, вона знайомить з різними напрямками й експериментами сучасних художників, доводить, що кераміка витримує випробування високим мистецтвом. Це справжнє мистецтво, дуже полярне в своїх виявах, яке відкривається у руслі художніх ідей ХХІ століття і дрейфує між неоавангардом, традиціоналізмом і т. ін. Художники прагнуть новаторства, але водночас доводять нерозривний зв’язок з народним мистец-

твом, національними традиціями, традиційними джерелами”.

На другому етапі проекту в серпні 2008 року відбудеться Всеукраїнський керамічний пленер у Слов’янську Донецької області. У ньому братимуть участь автори найкращих творів, представлених на виставці. Третім етапом проекту стане виставка “Кераміка України. Подих тисячоліть”, яку планують провести у Національному музеї історії у Празі. А з 2008 року планується один раз на два роки проводити бієнале кераміки.

Підготувала **Марія СКРИННИК**
Фото **Олеса ДМИТРЕНКА**

Сергій Борщевський представляє книгу Альгірдаса Кумжі

Карина ВОСТРЯКОВА, Олена МОРОЗОВА

“Чого я мандрую? Іноді протестую, іноді тікаю, іноді перевіряю свої дитячі сни...” Ці слова — спроба Альгірдаса Кумжі, Посла Литовської Республіки в Україні, пояснити свою залежність від незалежності, яку відчуває турист, долаючи пустелі, джунглі, гори.

Величні гори Гімалаї й стали темою зустрічі у затишному бічному приміщенні театру “Колесо”. Пан Посол презентував свою книжку “Гімалаї. Щоденник однієї експеди-

ції”, ілюстровану його ж світлинами, і представив кілька фільмів з експедиції, які можна назвати документальним доробком литовської команди. Автор оповідає, як він із досвідченими альпіністами піднімався на одну з найвищих гір світу Шишу-Пангму (8046 м). Ця гора останньою з чотирнадцяти “восьмитисячників” піддалася людині. Альпіністи зізнаються, що з усіх найвищих Гімалайських гір краєвиди Шиші-Пангми найгарніші, але у неї дуже “примхлива вдача” — ураганні вітри, підступні льодові розколина й лавини.

Експедиція, керівником якої був один з найсильніших литовських альпіністів Саулус Вілюс, закінчилася успішним штурмом вершини. До піка дістався лише один із семи литовців, Міндаугас Ляскас (стоматолог за фахом). Пан Посол пише: “Чому саме йому судилося зійти? Він увесь час відчував, що вершина — його мета, а сходження — молитва. Не м’язи піднімають угору, а думки. Коли йдеш у гори, найперше зміцнюєть-

ся твій дух...”

Дорогою до мети Альгірдас Кумжа вів напрочуд відвертий щоденник, детальний та іронічний. “Коли після подорожі я почав писати цю книгу, то знову повторив похід гімалайським камінням, льодом, похід крізь заметіль і хуртовину”, — розповідає автор.

Українською мовою книжку переклала Ольга Бондар, киянка, народний депутат України, яка народилася й виросла в Литві. Її роботу оцінив і пан Посол, і присутній на презентації завідувач міжнародно-

го відділу НСПУ Сергій Борщевський, який жартома пообіцяв рекомендувати до Спілки й Альгірдаса Кумжу за його легке слово і добірну українську мову.

Знайомство із творчим доробком Посла Литовської Республіки дало змогу присутнім побачити Гімалайські краєвиди, людей та звичаї. Дивлячись на них, розумієш, що у горах проблеми стають незначними, тут розмірковуєш про вічне. Автор, піднімаючись метр за метром, згадував і про батьківський дім, і про дружню підтримку, і про власне життя. Це і є філософія буття на восьми кілометрах угору.

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

IV Всеукраїнський фестиваль-конкурс дітей та молоді “Шевченко в моєму серці”

Організатори: Всеукраїнське товариство “Просвіта”,
“Шевченківський фонд — XXI століття”.

5 квітня, субота, Києво-Могилянська академія.

10.30—14.00 — проведення конкурсів: театрального, читців.

15.00 — урочисте закриття фестивалю-конкурсу, нагородження лауреатів.

У руці О. Кочубя
унікальний меч з бурштином,
виготовлений із булатної сталі

Олена МОРОЗОВА,
Карина ВОСТРЯКОВА
Фото Карини ВОСТРЯКОВОЇ

Минулої суботи, у день сонячного рівнодення, коли, за повір'ями язичників, усе живе прокидається до життя, у Солом'янському районі провели справжню народну Толоку. На зібрання запросили й кореспондентів “Слова Просвіти”.

Толокою в Україні з давніх часів називали громадські роботи: викопати ставок, спорудити дамбу чи розчистити гірський завал — все це за першим покликом старійшин збирало громаду до роботи. Такі суспільні справи виховували молодь, зберігали та примножували традиції, згуртовували

ТОЛОКА В ЯБЛУНЕВОМУ САДКУ

спільноту. Наприклад, ще до середини XIX століття в багатьох українських селах після весілля все село будувало молодятим нову хату. Все робили дружно, весело, швидко. Дійство починав старійшина, який здійснював першу символічну дію на новобудові. Далі підключалися всі односельці. Робота супроводжувалася музикою, співом, веселощами та жартами. По завершенні толоки (хати в давні часи будували просто й надійно протягом одного дня) вся громада збиралася за великим столом з пригощаннями від молодих, танцями, ігрищами та піснями. Святували до ранку визначну подію — нову хату для нової сім'ї.

Відновити добру традицію — збиратися разом задля суспільної

справи — спільно з адміністрацією Солом'янського району взялися в продюсерській агенції “Студія мистецьких ініціатив”. Так виникла ідея провести “Мистецьку толоку в яблуневому саду”, в рамках якої презентували новий план реконструкції та розвитку ландшафтного парку “Орлято”. Улюблене місце малят та їхніх батьків пообіцяли перетворити на справжній квітник з рожевою магнолією, зеленими деревами і чудернацької форми кущами. Також з'являться нова літня естрада й альтанка.

Зауважимо, що толока видається не такою людною, як розраховували організатори. Здебільшого прийшли діти та люди поважного віку. Певно, українська молодь досі не готова проводити

Демонстрація елементів бойового гопака

вихідні, збираючи сміття чи розвішуючи шпаківні у громадському парку.

Однак нечисленність глядачів ніяк не відбилася на яскравості дійства. Порадував виступом ансамбль української пісні під керівництвом Володимира Яремчука — хор а-капела виконав обрядові весняні пісні. Показові бої боротьби на поясах — елітарний різновид єдиноборства (мета його — вивести суперника з рівноваги), відомий з трипільських і скитосарматських часів — продемонстрували члени Української федерації боротьби на поясах. Та особливо захоплюючими стали виступи учнів Всеукраїнської школи характерного козацтва, які опановують бойові та тренувальні вправи козаків з елементами бойового мистецтва Триглав, Спас і Гопак. Колоритні персонажі з оселедцями на поголених головах, у шаро-

варах та яскравих вишиванках вимахували палицями, булавами, вигостреними серпами. Вони стрибали та наводили на присутніх жах бойовими вигуками. Цікаво, що всупереч традиціям, серед козаків була дівчина, яка вправно демонструвала стародавні бойові техніки.

У народі сонячне рівнодення вважали святом і називали Днем Ярила. Кажуть, що за енергетикою це один з найсильніших періодів усього року. Після затишної зими земля прокидається до життя, а разом з нею й люди.

Хтось із присутніх на толоці зауважив: ми дожили до того, що дивно так зібратися та саджати дерева, а вбивства і грабежі тепер нікого не дивують. Можливо, аби знати справжню ціну чужої праці, цінувати навколишніх і довкілля, варто приходити у парк не попити пива, а посадити яблуньку...

Активісти впорядковують територію

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

В. о. головного редактора
Валентина ДАВИДЕНКО

Редколегія
Любов ГОЛОТА,
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ мови
Святослав МІЗЕРНЮК
279-39-55

Відділ коректури
Ірина СТЕЛЬМАХ
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Уляна ГЛІБЧУК
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301213
Наклад — 22000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,94 грн.
на 3 місяці — 11,32 грн.
на 6 місяців — 21,64 грн.

СЕСТРА КЛАСИКА

Олександра Терентіївна БІЛИЧЕНКО-ГОНЧАР — унікальна людина. Бог обдарував її багатьма талантами. Найважливіший серед них — любити людей. І сьогодні, незважаючи на 94 роки, вона лікує молитвами і порадами, не бере за це грошей, а якщо вже хтось дуже наполегливий і залишить якусь копійку, все віддає на церкву. У селі Ломівці, на вулиці Клубній, що сьогодні передмістя Дніпропетровська, колись зруйнували собор. Нині його відбудували. Саме до нього щодня ходить старенька, мудра і надзвичайно красномовна жінка, сестра Олесь Гончара, завдяки якій було призупинено наступ нового міста на Ломівку. Бо за нею — пам'ять про брата, музей-садиба і щоденна молитва за людей.

— Олександро Терентіївно, як найстарший свідок розкажіть про молоді роки свого молодшого брата Олесь Гончара. Багато хто думає, що Олесь Гончар — це не прізвище, а псевдонім.

— Чому він Гончар? Ріс на Полтавщині у дідуся і бабусі Гончарів після смерті матері Тетяни Гончар. Не знав, що у нього є батько, сестра, а зустрілись ми 1935-го, коли я вийшла заміж. Бабуся каже йому: “Вже твоя сестричка заміж вийшла”. А він: “Так хотів би бачити, яка в мене сестра, який у неї чоловік”. І дядько Яків привіз показати. Батько й повів його до себе. Хлопці, батькові діти, прибігли сказати, що брат приїхав, а я чоловіка жду з роботи. Прийшла, а він, бідний, вже лежить, компресами обкладений: бігав, виглядав, чи впізнає сестру, як вона йтиме, чи ні. Поплакали. А мачуха не взяла його в хату з температурою (до 40 температура була), а положила в клуні на соломі — отака була. Коли батько прийшов, уже смеркло (він працював бригадиром в городній бригаді в колгоспі й пізно повертався). Діти, Коля й Вася, на спорихці у дворі полягали і посередині Олесь поклався. Батько побачив, а тоді повертається: “А то не Сашко там?” “Сашко”, — кажемо. (А ми його Сашком звали, це перша полтавська вчителька перекрестила його на Олесь).

— А яке було б його прізвище, якби він жив із Вами?

— По батькові — Біличенко. А в материних родичів Гончарів він — сирітка, Тетянчин синок. Так на Полтавщині й ріс, там і в школу пішов. Школа була в сусідньому селі. Тоді й записали Гончарем...

— Кажуть, що на Вашій вулиці був собор, а потім його знищили. Справді так сталося?

— У дворі школи був Покровський собор. Якось приїхав Олесь, і мачуха знов його у клуні спати кладе. А я кажу: “Тату, хай приходить до нас, у нас місця вистачить”. Ідемо, а на соборі сичі кричать, аж ніби плачуть. А він: “Ой, якесь лихо віщує птиця”. Побув Олесь у нас два тижні, поїхав, аж перед Вознесінням собор зруйнували.

— Чи вірили в Бога у Вашій сім'ї, бо ті роки уявляються нам як суцільне безбожжя?

— Дуже вірували. Олесь так і писав: “Якби не бабуся, котра так вірувала, то може б, я і не вижив, не раз, каже, на війні їдем — як снопи, солдати падають, а мене тільки поранило — два місяці лежав у госпіталі, а осколки були в ногах. Не вирізали, бо ніяк було — між жилами. Це або бабуся, або сестра моляться за мене”.

— І Ви молилися?

— Я трілітною вже з дідусем стояла навколішках — Богу молилася. Уміла “Отче наш”, і по сей день пам'ятаю, що дідусь сказав і що робив. Дідусь за мною доглядав, він був одружений удруге — в батька теж мачуха була. І я ж при мачусі 14 років прожила, не дай Бог нікому такого горя...

— Розкажіть, як Олесь Терентійович з'явився тут уже не як гість, а співгосподар.

— 1935 року ми зустрілися вперше після маминої смерті, 1938 — вдруге. Тоді я вже була заміжня, це чоловікове дворище. Аж після війни, 1945-го, — втретє. Я

Олександра Терентіївна — берегиня роду

вже навчилася писати, і ми листувалися.

— Як ви його прийняли після війни?

— Приїхав Олесь, а цього нічого не було — порожньо. Я тільки встигла побіліти. І бігала щодня виглядати поїзд, чи брат не їде, бо він писав, що ось-ось приїде додому. Прибігаю — багато наших солдатів, а поїзд уже пройшов. Постояла — нема нікого на вокзалі. Приходжу додому (а час був такий, що не святкували ні неділі, ні празників). Саме був понеділок, побігла — не зустріла. Коли це у двері — стук-стук. Хто? Дозволила зайти. А більше нічого не пам'ятаю: чи то обіміліла, чи хто його знає. А в хаті не було ніде нічого.

Сусіди гомоніли: “Шурин брат приїхав”. Тоді люди дружно жили: позбігалися, хлопці поставили дошки, збили стіл, наготували всього, посідали за стіл. Посиділи, всі виходять, а ми з чоловіком ще за столом. Олесь підходить, обняв нас і каже: “А людей треба слухати. В поїзді їдемо — хто спішить до дівчини, хто до батька-матері, хтось ще до когось. А я не знав, куди їхати. Люди казали мені: “А чого ти, Олесю, мовчиш, куди їдеш?” — “Не знаю, куди їхати. В Полтаві бабуся, а в Дніпропетровську сестра єсть”. — “Ід' до сестри”. Бабуся так би не зустріла, бо їй було 82 роки, вона вже жила при невістці. А нас зібралось більш як 40 душ: чоловікові родичі, сусіди. У мене ж родичів не було, тільки мачуха.

Олесь хотів їхати до Харкова навчатися. Відвідав бабуся на Полтавщині. Це ще сорок'ятого, а доки в бабусі побував — уже сорок шостий. Він усе писав, а тоді каже: “Поїду в Харків учитись”. Мій чоловік каже: “Хіба у нас нема такої школи, як у Харкові?” (чоловік неписьменний був). Олесь каже: “Е”. — “Ну, то йди та вступай”. Так Олесь закінчив тут університет. Коли їхав на війну, закінчив другий курс, на третій перейшов. А 1946 року, виходить, уже п'ятий рік треба вчитись. То він за півроку закінчив третій і четвертий курс. Ось яка голова була в нього.

— Коли Ваш брат уже став визнаним письменником, чи хтось Вам допомагав?

— Крім Олесь ніхто не помагав. А як він став письменником, то хату

помагав будувати. Стару будували ще до війни. Він приїхав 1935-го, подивився, що ми почали будову, балакали-балакали, ходили, дивилися, та й витягає гроші: “Хай і моя соха тут буде”, — і дав 200 рублів. Досі пам'ятаю, як вони нам помогли: ми щось купили в хату.

І на ту другу садибу багато допомагав. Але її у війну німіці підірвали — 1943 року. Прийшов німець у кокардах: “Гут-гут, комуніст — капут”. Чоловіка вже погнали за Дніпро, а нас виганяють із дітьми. Ну куди ж я піду: ні їсти, ні вдягтися, і з двома дітками. Сиджу на порозі. Німець входить: “За Дніпро. Я не буду пук-пук, а офіцер пук-пук, як ви не підете. В мене дома троє кіндерів і фрау, я пук-пук — не. А офіцер пук-пук, як не підете”.

Якось Олесь привіз із Харкова Біблію на 1560 сторінок. Я її за три зими прочитала. А він купив її тридцять третього року в якоїсь бабусі. Казав: “Я знаю, що тільки на кусок хліба таку книжку продають, бо такої книжки людина ніколи не продавала б”. Він купив, а сам уже мало не опухав. Прочитав її, а коли прийшов з фронту, вона ціла лишилася там, де він жив. Сам прочитав і мені подарував.

— Коли він від Вас поїхав?

— 1947-го. Каже: “Мені треба відвезти деякі папери”. А я нічого не зрозуміла. Повернувся веселий, піднесений. Думаю, дівчину стрів там і оженився, і не прийде навіть.

Біля могили батьків

“Жили ми дружно, ніколи і словом не образили одне одного”.

Аж він каже чоловікові: “Мене ж прийняли в письменники”. Я в сльози: “Це ж такий буде грамотний, а я неписьменна, то більш ми не стрінемося з ним”. Але я помилялася, жили ми дружно, ніколи і словом не образили одне одного.

— Ви хотіли, щоб не розлучався з Вами?

— Коли жив тут і сусідська дівчина була хороших батьків, кажу якось: “Мені так хочеться, щоб ти оженився на нашій дівчині, і де б ти не був, вона приїжджала б із тобою додому, і я б тебе бачила”.

Коли був студентом, якось каже: “Не я з нею познайомився, а вона зі мною”. У неї був хлопець з Новомосковська. Теж Сашко, вона його підвела і каже: познайом мене з цим солдатом (Олесь ходив у військовому, бо не було за що купити одягу, аж мій чоловік отримав тринадцяту зарплату і зміг купити братові цивільне).

Олесь, живучи в нас, дуже багато працював. Постоїть трохи з друзями і каже їм: “Ід'те, бо мені ніколи”. Дві карбідки висвічував за ніч (чоловік лампу заряджав карбідом). Коли брат спав — не знаю. Чоловік якось заглянув (ми в одній кімнаті учотирьох спали, йому другу віддали), а він сидить і куна. “Я, — каже, — тільки підійшов і хотів забрати карбідку, щоб ти не дихав карбідом”. — “Не бери, я ще писатиму”. Отак писалися “Прапороносці”.

Оце все його книжки. А ці — подаровані. А он там угорі — “Кобзарі”, я з “Кобзаря” навчилася читати. І тепер, як дуже нудно, читаю. Недавно, на тім тижні, перечитала на 500 сторінок “Кобзар”. Так я його люблю, він же все віршами пише. Як ми балакаємо, так Шевченко і пише.

Скільки виходили “Кобзарі”, стільки Олесь мені й дарував. Один навіть підписав. Каже: “Я знаю, що Тарас не обидиться на мене, як я свою фамілію йому в книжці підпишу”.

Валя, Олесева дружина, звідси родом. Весь рід звідси, корінці її. Батько був головою сільради, мати — швачка. Коли я тут стала жити у чоловіка, понесла щось пошити. Дивлюся — сидить маленьке дитя, шиє. І мені здалося, наче це моя родичка. Подумала: “Може, ще буде невісткою”. І вона стала невісткою. Досі ми дружимо, я їжджу до них, а Таня (донька) каже, що так, як я, ніх-

Батько О. Гончара Терентій Біличенко, мати Тетяна Гончар, сестра Саша

то пирогів не спече. Навіть Кучма казав, якого там пригощала пирогами: “Я таких пирогів ще ніколи не їв”.

Моя Таня — швачка, виступала, де моди показували, і кухарка, і фотограф — усе вміє робити. У неї квартира, дочка, зять і внук, а вони прийшли сюди доглядати мене, бо нікому я більш не потрібна. І зять у мене хороший. Тільки встав, увійшов, глянуч — води нема або піввідра лишилось — вилив, повне відро приніс. Таких зятів, як у мене, дуже трудно знайти.

— Чи й до вас докотилася та хвиля, що “Собор” трощили?

— Оцей Ватченко добре знав мене, разом гуляли — ми однолітки. Він дуже ціплявся до мене. Якось повіз через Дніпро човном у город, у кіно. Моя подружка була тоді з нами, його двоюрідна сестра, і ще один хлопець — учотирьох. Зранку виходжу на роботу, кажу: “А ми ж із Маньком гуляли (ми його так дражнили — Манько, я й не знала, як його повне ім'я, так Манько й лишився). Мені кажуть: “Ти що, з ним їздила? У нього ж дівчина є, і дитина в дівчини. Уже нагуляв з нею”. А я ж знаю тих батьків, що дівчина таке зробила. Коли він прийшов, я сказала: “Іди до своєї, не треба до мене ходити”. І чи він тому на мене та на Олесь напався, чи ще з якоїсь причини — не знаю. Думаю, що за це. А в його батька була економія. Коли розкуркулювали, хлопців у тюрму посадили, а батько його не знаю де подівся. Його брат тікав два рази, його ловили коло Дніпра.

Потім Манько став начальником, сестру свою поставив завідуючою музеєм Яворницького. Її звали Горпина. А Дунька, наймолодша сестра — рівня мені, ми з нею дружили, доки вона померла.

— Саме тут після війни і почалася письменницька робота Вашого брата?

— Отут, де ви сидите, стіл стояв. Там дошки лежали, там брат сидів за столом. Якось кажу: “Давай трішки поприбираю в хаті”. А він: “Тільки на столі нічого не чіпай”. Дивлюся — книжки розгорнені лежать. Ці слова я запам'ятала. І коли Олесь жив у Києві, приїду і кажу: “Давай я тобі трошки у кабінеті приберу”, а потім додаю: “Тільки на столі нічого не чіпай!” То він дуже сміявся, що я так запам'ятала ті слова.

Розмовляла
Теодозія ЗАРІВНА
Фото автора

Віктор ЧАБАНЕНКО,
професор,
доктор філологічних наук,
м. Запоріжжя

У культурному і суспільно-політичному житті України ХХ століття постать Олеса Гончара, без сумніву, знакова. Здається, не було жодної проблеми в житті, на яку б він не звернув уваги, на яку б не реагував з усією силою своєї пристрасної душі. Та найпекучішою проблемою для нього була доля рідної мови.

Виступи автора “Тронки” й “Собору” про мову відомі нашій громадськості давно. Особливо запам’яталася його стаття “Цвіт слова народного”, написана 1976 року. А тепер маємо опубліковані “Щоденники” О. Гончара, в яких теж знаходимо чимало висловлювань із мовних питань.

Мову О. Гончар вважає “духовним кодом нації” (190) (тут і далі цифрою в дужках позначається сторінка третього тому “Щоденників” О. Гончара), “вищим виявом духовності” (154) етносу. Він наголошує, що “мова того чи того народу становить собою не тільки національну, а й вселюдську цінність” (169). Оскільки мова — категорія духовна і має виняткову життєву енергію, її важко змінити (178), а ще важче — знищити. З цього приводу Олесь Терентійович пише: “Вигубити мову — це не так просто, як декому здається. Старогрецька, і латинська, і санскрит збереглись у житті людства завдяки безсмертним творінням поетів, мислителів, учених... І житимуть ці мови, доки житиме й саме людство. А деякі “мертві”, нібито забуті, безнадійно втрачені, раптом через віки відроджуються, як ось іврит, і знову стають живою мовою цілої нації. Містраль обезсмертив провансальську мову своїми поемами, і хто назове її зараз такою, що безслідно зникла?” (531).

За Гончарем, у процесі формування людини як суспільної істоти провідну роль відіграє *рідна* мова. Її суб’єкт сприймає й оцінює на генетичному рівні. Письменник подає дуже характерні щодо цього приклади. Він посилається на факти з біографій Михайла Коцюбинського й Володимира Сосюри. У родині обох майбутніх велетнів нашої літератури панувала російська мова, але вони внутрішньо відчували поклики прашчурів і ще в ранньому віці перейшли на українську, причому Михайлик заговорив по-українському несподівано для батьків, коли лежав тяжкохворий і в гарячці марив (546, 179).

О. Гончар на собі спізнав дію генетичного коду й того морально-психологічного дискомфорту, який спричинює чуже мовне середовище. Він кілька разів зізнається, як йому було легко на душі під час відвідин Львова, Тернополя, Бережан, Кременця та інших галицьких міст, де можна вільно “дихнути українською мовою” (571), “черпнути народного духу” й почути, “що не марно живеш на світі” (150).

“Щоденники” свідчать, з якою увагою й повагою (слідом за стародавніми мудрецами) ставився О. Гончар до слова як засобу пізнання буття, як до основного структурного складника мови. 27 листопада 1987 року письменник занотовує: “Китайські давні філософи вважали, що Слово є породженням таємничих глибин світобудови і здатне воно не тільки змінювати людину на краще, ще й вносить гармонію у Всесвіт. А може, вони й не помилялись? Зрештою і Конфуцій, і Будда, і Піфагор — не кажучи вже про Христа — були, мені здається, ближчі до якихось найвищих знань, перед якими наші знання теперішні, чорнобильські, мають вигляд схематичних, вкрай примітивних” (170).

З точки зору лексикологічної та лінгвостилістичної теорії важливі зауваження видатного майстра щодо можливості суб’єктивного сприйняття людиною і окремого слова, і мовленнєвого потоку. Дію фактора суб’єктивності О. Гончар випробував на собі. Наприклад, коли постало питання назви одного з найкращих його романів, письменник завагався: “Полігон” чи “Тронка”? Перевагу було віддано “Тронці”, бо авторові здавалося, що слово “*тронка*” звучить поетичніше”, аніж *полігон*, до того ж, він знав, що останнє могло б викликати в деякого небажаного на той час суспільно-політичної асоціації (501).

Навчений власною і чужою редакторською практикою правки текстів, Олесь Терентійович застерігає: “Усна мова — це одна річ, а слово друковане сприймається зовсім інакше” (476). Живе мовлення з огляду на його можливу нормативну й стилісову розкутість більшою мірою підвладне суб’єктивній семантизації, ніж мовлення писемне. Саме тому Гончар радить обе-

режно ставитися до т. зв. “набалаканих текстів”, зокрема до інтерв’ю (476).

Окрім того, що мова — категорія духовна, вона являє собою ще й “категорію естетичну” (81). Усвідомлення Гончарем цієї істини спричинило низку його зауважень про красу й виразально-зображальні можливості української мови.

Автора “Собору” тішить згадка про знаменну подію, яка сталася 1934 року в Парижі. Тоді під час роботи Міжнародного з’їзду лінгвістів було проведено анкетування серед його учасників, щоб визначити думку фахівців щодо естетичних характеристик мов народів світу. За наслідками цього анкетування українська мова посіла третє місце (після французької та перської) (518).

О. Гончар вважає українську мову явищем феноменальним (453), він у захопленні від її милозвучності й співучості, вона йому — єдина відрада в тяжкі хвилини страждань (“Хоч до мови рідної усміхнись” (272). Із ностальгійним щемом письменник говорить: “...Все найкраще, все найдорожче, що я чув у житті, було сказано мені українською мовою, такою прекрасною і такою нещасною” (132).

УСЕ НАЙКРАЩЕ, ВСЕ НАЙДОРОЖЧЕ МОВНІ ПИТАННЯ В ЩОДЕННИКОВИХ ЗАПИСАХ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Дивуючись словниковому багатству нашої мови, семантично-естетичним барвам її лексики, О. Гончар нотує справедливі думки про те, що це багатство і ці барви постали як наслідки народної та Шевченкової мовотворчості. Олесь Терентійович висловлюється так: “Мові Шевченкової не перестаю дивуватись. Не вчився в школах, пізніття минуло поза Україною, а звідки ж ця мовна розкіш, така музика, така моцартівська чистота? Абсолютне естетичне чуття. Народну пісню взяв як надійний взірєць. Все це правильно. Але й сама мова України, надто ж Шевченкового краю, видно, ще була тоді естетичною красою, соковитістю, пісенністю, образним багатством!” (285).

Кожний лексичний неологізм, який вийшов із горнила народномовної творчості, захоплює майстра своєю дотепністю й оригінальністю. Переглядаючи якісь старі свої нотатки про селянський рух Нестора Махна, О. Гончар натрапив на аркуші, де йшлося, що в Дібрівському лісі гуляйпільський ватажок зібрав “бойових хлопців”: *здоров’яг, орлів, дужаків*. Особливу увагу письменник звернув на останнє слово і записав у щоденник: “Жаль, якщо оце народне “дужаки” ніде не ввійшло в текст” (405) (ідеться, очевидно, про текст роману “Собор”).

Небайдужий О. Гончар і до вдало-дотепного словотворення своїх колег. Він відзначає, що під час 10-го з’їзду письменників України (квітень 1991 р.) його делегати вимагали не тільки *департизації* Спілки, а й її “*дестукалізації*”, тобто вигнання з неї сексотів-агентів КДБ. Новотвір *дестукалізація* (за аналогією до *департизація*) сподобався Олесеви Терентійовичу (350).

Практики мовного будівництва стосуються щоденникові записи письменника, які пов’язані з проблемами *стилістики* і *культури мовлення*, а також із проблемами *функцій статусу української та інших мов* у суспільстві.

Різко, з обуренням виступає О. Гончар проти легковажного ставлення окремих редакторів до правки літературних текстів, проти “стилістичної неохайності”, що іноді допускається під час підготовки художнього чи якогось іншого твору до друку (476). Він закликає й авторів “не гратися в слова, як той копіючаний наш “авангард” (577), а “писати густо, дорожити своїм словом” (476).

Органічно неприйнятне для письменника “суржиківання, чиновницьке оказенення, збіднення образної системи” мови (531). Найдуже вболіває О. Гончар за мову сучасного українського селянства. В тому, що наш селянин тепер, як правило, послуговується “потворним суржиком”, що його мовлення — це “убогий, безбарвний... жаргон”, винні, на думку Олеса Терентійовича, “колонізатори та напродуковані ними відступники”. Процес деградації української мови має зупинити національно свідомі, творча інтелігенція (285).

ледь не донищив українську мову. Невже все забуто? Невже ми народ пропащий?” (519). В іншому місці “Щоденників” читаємо: “В східних регіонах мільйони знедуховлених, позбавлених чуття національної гідності. І вони не винуваті, їх від колиски вчили відступництва від мови, від нації, вчили науки безликості” (283—284). Та, на щастя, не всіх східняків удалося одурманити, про що свідчить виступ на 10-му з’їзді письменників України молодого шахтаря з Горлівки. Олесь Терентійович цитує фразу з цього виступу: “В мене відібрали мову, відібрали Бога, нас усіх душить червоний терор імперських сил...” (350). Такі люди, як молодий горлівський гірник і молодий січеславський (дніпропетровський) викладач металургійного інституту Анатолій, який “у найлихші часи не відцурався рідної мови” (474), тішать зболене серце письменника і сповнюють його доброю надією.

У боротьбі за вільний розвиток і вільне функціонування рідної мови головна роль, на думку О. Гончара, має належати духовній еліті українського народу, зокрема вчителям загальноосвітньої школи, викладачам ВНЗ, науковцям і письменникам.

Звичайно, про долю рідної мови мають дбати передовсім майстри художнього слова. І вони дбають. О. Гончар ставить за приклад деяким своїм колегам діяльність із захисту української мови Анатолія Погрібного (216), Дмитра Павличка, Степана Пушика, Романа Лубківського (151), Віталія Ковалю (193), Ірини Калинець, Івана Світличного та Василя Стуса (478). Великі надії Олесь Терентійович покладає на талановиту молодь, яка прибуває до нашого красного письменства. Він каже: “Молодих! Треба більше молодих залучати до відродження української культури! Може, це останній шанс врятувати мову України, врятувати націю! Ми не повинні упустити цей шанс” (216).

Щоденникові записи автора “Собору” свідчать, що й сам він доклав немало зусиль до захисту рідної мови. Він не тільки вболівав, скаржився й обурювався, сидючи за своїм письмовим столом, а й сміливо вступав у боротьбу за материнське слово, часто опинявся в епіцентрі тієї боротьби і своєю мужньою поведінкою надихав тисячі патріотів.

Будучи великим патріотом і водночас справжнім інтернаціоналістом, О. Гончар подавав свій голос на захист не лише української, а й інших мов народів радянської імперії. Наприклад, його дуже обурювали висловлювання О. Твардовського про білоруську мову: мовляв, це “мова неповноцінна, це тільки діалект великоруської...” (209).

Є в щоденникових записах О. Гончара думки, що стосуються і російської мови. Письменник іронізує з приводу модного в манкуртсько-чиновницькому середовищі називання цієї мови “общепонятним языком” (188, 215), висловлює зневагу до тих наших державців, які порушують закон і навіть у Верховній Раді виступають по-російському (300), тривожиться від почуття з уст Президента (Кучми — В. Ч.) під час його урочистого вступу на посаду фрази про надання “мові колишньої імперії” офіційного статусу (537). Після цієї фрази — “оскаженілі оплески шовіністичної більшості парламенту”, нотує Олесь Терентійович і додає: “Від кого треба захищати російську мову? Хто й де її дискримінував? І яка ж тоді роль відводиться мові т. зв. “державній”? Яке лицемірство! І як швидко забуто, що свідомо Україна прокляла Щербицького саме за його безсоромну русифікацію. Курс на русифікацію народів — хіба не він був однією з причин розвалу Союзу? І коли кажемо про незалежність України, то це ж найперше мова, мова! Без неї незалежність — пусті слова” (537—538).

Вихід із тяжкого становища нашої мови, яке склалося в результаті кількохсотлітнього московського (царського й більшовицького) панування, О. Гончар вбачає в наданні їй статусу державної. Тому він гостро критикує реакціонерів у Верховній Раді за те, що вони замість закону про державність української мови намагаються протягти закон “про вільний розвиток мов в Україні” (244). Коли ж ці підступні намагання “п’ятіої колони” парламент відкинув і державні права української мови було підтверджено конституційно, Олесь Терентійович вельми зрадів.

Уже понад десять років минуло відтоді, як покинув цей світ великий син України Олесь Гончар, але його полум’яне слово залишилося з нами. Воно, як і слово Тараса Шевченка, стоїть на сторожі рідної землі, на сторожі багатотрагедальної нашої мови. І стояти йому вічно!

Олесь ЛУПІЙ
Із нової збірки поезій “Осанна”

ВОЛИНСЬКІ ХУТОРИ

Миколі Жулинському

Старі волинські хутори
Із яблуневими садами,
По кілька хат поміж лісами,
Де не розгулюють вітри.
Рясний під вікнами квітник,
Довкола щільна огорожа
І журавель, як вартівник,
І ряд дубів, немов сторожа.
Усе для захисту, бо час
Навчив, як треба захищатись,
І поки в серці дух не згас,
Нападнику не підкорятись.
Нещастя всі пережили,
Залиті кров'ю дні і ночі,
Та найдорожче зберегли —
Свої традиції праотчі.
...Як після чорної війни
Їх із корінням виривали,
Щоб на відлюдді помиралі,
Та не скорилися вони.
І нині, де лиш не піду
Над Бугом, Стиром чи Горинню,
Там хутори старі знайду
Благословенної Волині.
Стоять, немов старі діди,
Хати попихкують димами
І пахнуть навіть в холоди
Грибами, травами, медами.
Чи після жнив, чи по сівбі,
Розкинувши крислате віття,
Стоять і думають собі,
Якби прожити ще століття...

БУДИНОК ЛЕСІ

Мабуть, давно забув свій вік
В Колодяжнім будинок Лесі,
В саду квітучім, як на плесі,
Завжди білоблакитний він.

Хоча нема в нім господині,
Але жива душа її,
Вона — у трелях солов'їних,
Вона — у пісні журавлиній.

Тут, у саду, серед дерев,
По вінця сповнена любов'ю,
Вона пізнала силу слова,
Яке ніколи вже не вмере.

І тут для неї, молодої,
Шуміли щось поля рясні.
Тут появились, як у сні,
Її омріяні герої,

Герої тих поем і драм,
Що стануть знаними у світі.
Нехай повік стоїть у цвіті
Її білоблакитний храм.

НІЧНА РОЗМОВА

І запитала мати сина:
Куди ідеш ти, ніч сліпа?..
— Іду я, мамо, в верховину,
Іду із хлопцями в УПА.
— Але ж там страшно, можуть вбити,
Побійся, сину дорогий.
— Я все одно не зможу жити,
Якщо тут будуть вороги.
Не треба, мамо, відмовляти,
Прощайте, бо мені пора.
— Чекай, перед тобою мати
І Божий образ, і сестра.
Клянися, сину, вірним бути,
Як перед образом святим,
Клянися волю нам здобути
І повернутися живим...
— Клянуса, мамо, перед вами
І перед образом святим
Боротися із ворогами
І повернутися живим...
І син пішов у верховину,
Сліди за ним засипав сніг.
Віддав життя за Батьківщину
І повернутися не зміг.

Усякі зайди, ниці недоріки
В морози, в сніговицю крижану
Нас виганяли з рідної домівки
За обрії, в сибірську глушину,

ПЛОМІНЬ РОБОТЯЩОЇ ДУШІ

тима: “Голос розкутий, у лунких веселих ритмах стримана радість, поривний рух, схвильованість непідробна, за якою бачиться добре серце поета...”

А ось думка критика Олексі Мишанича про історичну прозу ювіляра: “Історичні твори Олесь Лупія є здобутком української літератури останніх років, новим словом і рубежем у нашій белетристиці. Письменник дав читачеві потрібні, актуальні, високохудожні твори, які по-новому висвітлюють далекі сторінки історії, відроджують нашу високу духовність, утверджують державність, що має тисячолітню традицію”.

Олесь Лупій — людина щиросердна, добра, відкрита для спілкування, як весняний обрій у чистому полі. Мені випало на долю працювати разом з ним в апараті письменницької спілки, коли він був першим заступником голови НСПУ. Важко знайти іншу людину, яка б так переймалася чужими клопотами і боліннями, перерахувала стільки надісланих книг, уважно вникаючи в усі подробиці життя і творчості старших і молодших колег. У цьому Олесь Васильович неповторний. І я переконана, що саме таких турботливих і уважних особистостей так не вистачає сьогодні на Банковій, 2.

Вітаючи Олесь Лупія з поважним ювілеєм, щиро зичимо йому ясного і натхненного високоліття, нових талановитих книг і вдячних читачів.

Ніна ГНАТЮК

Подалі за нехрещені урали,
Подалі, у забутий Богом світ,
Щоб ми там замерзали, вимирали,
Щоб там про нас і загубився слід.

Та відірвати нас від України
Нікому не вдавалось і на мить.
Ми думали про матінку єдину,
Молилися і нам хотілось жити.

Молилися і Господа просили,
Щоб рідну Україну нам зберіг
І захистив, і кожному дав сили
Вернутися на батьківський поріг.

І ми, долаючи шалену втому,
Долаючи зневіру, страх і час,
Хоч і не всі, вернулися додому
І Україна привітала нас.

На цих зелених берегах,
У лісничівках, диких пущах,
Де панував всесильний страх
Та окупантів сила злюща,
Творилась армія УПА
Щодня в смертельному борінні.
Там не один герой упав,
Життя віддавши Україні.
Там під травною-муравою
Поміж деревами лежать
І слухають, як рідні пущі
Про їхні подвиги шумлять.

СУЧАСНІСТЬ

Сучасність вічна, бо немає
Ані початку, ні кінця.
Вона невинно обертає
Планети, зорі і сонця.

Що проминуло — теж сучасність,
Минуле в кожному живе,
Воно спресоване у часі,
А все, що в часі — вікове.

Але ж прийдешнє має бути?
Воно, як всесвіті, без меж:
Що називаємо майбутнім,
Мабуть, і є сучасність теж.

Бережи свою духовність,
Наче свічку у четвер
Чистий,
бережи, як совість,

До свого сімдесятиліття відомий український письменник, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка Олесь Лупій прийшов з вагомим творчим доробком. Це півсотні книг віршів, поем, перекладів, повісті й романи, кіносценарії, твори для дітей. Ще 1969 року Андрій Малишко у статті “Молоде жниво” писав про вірші цього поета: “Він весь повен такої акварельної прозорості і того хорошого оптимізму, що не цурається гострих граней чи болючих імпульсів людської душі”.

А Павло Мовчан 1970 року так відгукнувся про творчість свого побратима:

“Голос розкутий, у лунких веселих ритмах стримана радість, поривний рух, схвильованість непідробна, за якою бачиться добре серце поета...”

А ось думка критика Олексі Мишанича про історичну прозу ювіляра: “Історичні твори Олесь Лупія є здобутком української літератури останніх років, новим словом і рубежем у нашій белетристиці. Письменник дав читачеві потрібні, актуальні, високохудожні твори, які по-новому висвітлюють далекі сторінки історії, відроджують нашу високу духовність, утверджують державність, що має тисячолітню традицію”.

Олесь Лупій — людина щиросердна, добра, відкрита для спілкування, як весняний обрій у чистому полі. Мені випало на долю працювати разом з ним в апараті письменницької спілки, коли він був першим заступником голови НСПУ. Важко знайти іншу людину, яка б так переймалася чужими клопотами і боліннями, перерахувала стільки надісланих книг, уважно вникаючи в усі подробиці життя і творчості старших і молодших колег. У цьому Олесь Васильович неповторний. І я переконана, що саме таких турботливих і уважних особистостей так не вистачає сьогодні на Банковій, 2.

Вітаючи Олесь Лупія з поважним ювілеєм, щиро зичимо йому ясного і натхненного високоліття, нових талановитих книг і вдячних читачів.

Ніна ГНАТЮК

Доки ти ще не вмер.
Доки сонце у зеніті,
Дню твоєму не кінець,
Доки ти на цьому світі
І господар, і творець.
Все роби по заповіту
Давніх праотців своїх,
І сягнеш вершини світу,
Обминеш смертельний гріх.
Все роби, що ти повинен,
Як нащадок козаків,
І легендою полине
Добра слава в глїб віків.
Пам'ятай про найцінніше,
Про духовність пам'ятай,
Слово Боже, слово віще,
Як свічу, оберігай!

НОВА ВЕСНА

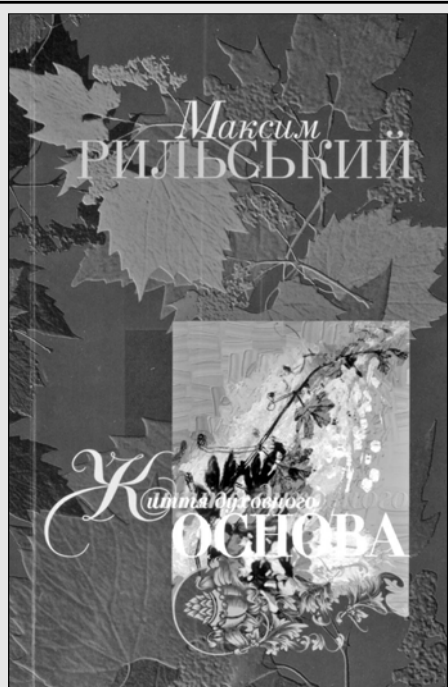
Зима не хоче відступати,
Бо так сподобалось їй
Привільно господарювати
У рідній стороні моїй.

Та годі вже, зимо сувора,
Розкошувати, йди собі.
Нова весна надійде скоро
І ще дістанеться тобі.

Веселе сонце березневе
У чисті вікна загляда,
І вже бунтуються дерева,
Бурунить з-під снігів вода.

Зійдуть сніги, впаде полуда,
Тепло прилине іздала,
Зітхнуть птахи, зітхнуть і люди,
Зітхне з полегкістю земля.

Було колись, давно колись,
Слова, немов струмок, лились,
Слова веселі, молоді —
Сміялось сонце у воді.
У невгамовному струмку,
Що здоганяв стрімку ріку,
А вітер по долині біг,
Та під горою занеміг.
Перепочивши у яру,
Знов починав веселу гру.
І ми в тій грі, мов і не ми,
А птахи з дужими крильми,
Кудись летіли навмання,
І так весь час, допоки дня:
Усе раділо, все цвіло,
І наше щастя в тім було.

НЕНАЧЕ СКАРБ ДОРОГОЦІННИЙ

“Життя духовного основа” — таке високе визначення давав рідній мові видатний поет Максим Рильський. Саме ці рядки стали назвою збірки статей і висловлювань про мову класика української літератури ХХ століття, яку впорядкували культурологи Ніла Підпала і Ольга Макаренко.

У передмові до збірки лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка, голова ВУТ “Просвіта” Павло Мовчан пише про Максима Рильського як про поета вишуканого стилю, тонкого знавця мови, людину енциклопедичних знань: “Ясність і простота — основні риси поетичного письма Рильського. Поет розумів, що начало всіх начал — бездоганне знання мови. І вивчав її, оволодівав нею, класифікував її (у словниках), уважно слухав, всотував її. Співмірність слова і предмета була для нього головним художньо-естетичним завданням. Світовідчуття поета було адекватним його мові”.

Максим Тадейович упродовж усього життя боровся за чистоту української мови, закликав плекати її, як парость виноградної лози. А ще — бути свідомими і щедрими серцем носіями і оберігачами української мови, передавати її наступним поколінням, як найдорожчий скарб.

Тож поновімо у своїй пам'яті бодай деякі висловлювання видатного майстра слова про українську мову. Нехай вони ще і ще раз нагадують нам про потребу частіше заглядати у словник, ніби зерно для засіву, добирати найвагоміші, найдовершеніші слова, що стали б у наших устах яскравими виразниками нашої душі, думок, почуттів, прагнень.

Отож прислухаймось до думок і порад Максима Рильського.

Мова — не тільки знаряддя думки, а й один із чинників її.

“Про мову”

Мова — могутнє знаряддя і шкільного навчання, і наукової та публіцистичної думки, і ораторського мистецтва, і поетичної творчості, і ділового листування, і дипломатичних переговорів та ін. Не тільки поет, прозаїк, драматург, але й фізик чи математик доконче повинні мати до своїх послуг багатий, гнучкий, точний і виразний мовний апарат.

“Словник і питання культури мови”

Мова повинна бути сучасною, так. Але це ніяк не значить, що вона повинна втратити свій національний колорит. Ми пишаємся нашою прекрасною мовою, ми любимо її — і ми повинні дбати про неї, бо вона — знаряддя людської мислі, бо вона — крила нашої пісні.

“Крила нашої пісні”

Єдиний народ повинен мати єдину літературну мову, яка живиться всіма джерелами народної мови, і, в свою чергу, впливає на мовну практику всіх верств суспільства.

“Цікава і цінна книга”

Нове життя нового прагне слова.

“Нове життя”

Викладати мову — це означає передовсім прищеплювати любов до мови. Це можливе, звісно, тільки тоді, коли така любов огріє серце самого вчителя.

“Друзям-учителям”

Неначе скарб дорогоцінний,
Ми рідне слово берегли.

“Слово про тугу й щастя”

Підготувала
Ніна ГНАТЮК

Володимир ЯВОРІВСЬКИЙ

Продовження. Початок
у ч. 50, 51 за 2007 р., ч. 6, 8, 10 за 2008 р.

КОЛИ ПАНУВАВ СТРАХ

Продовжуємо вдумуватися в історичну картину української Донеччини, яку змалював (язик не повертається сказати “чужинець”!) японець Гіроакі Куромія. Ваші численні дзвінки до мене, листи, відгуки потверджують, що Гіроакі стає нам, українцям, дедалі ближчим і ріднішим.

Ось його бачення страшного Голодомору 1932—1933 рр. у Донбасі.

“Скрізь поширювався страх. В уражених голодом районах батьки боялися випускати дітей на вулицю вночі, щоб їх не викрали і не пустили на м’ясо. Взагалі видається, що підстави для цього страху були, а сам страх ще більше посилювали чутки. Казали, що “багато товстих, особливо дружини членів партії, боялись ходити ночами, бо були привабливішими для ковбасників, ніж худі люди, в яких тільки шкіра й кістки”. А ось інше свідчення: “Одного дня я (вісімнадцятирічна дівчина) пішла в центр шахтарського міста і побачила, що одні люди ганяються за іншими, пухкими й дебелими. Я тоді ще не знала, що вони роблять. Згодом мені пояснили, що якби мене зловили, то вбили б і з’їли”. Голодні батьки, не маючи змоги прогодувати дітей, з розпуки приносили їх на станції і ринки, де й залишали.

Під час голоду, як і завжди в кризових ситуаціях, жінок експлуатували насамперед. Наприклад, робітник МТС із дружиною вижили в голод лише тому, що дружина згодилася спати з начальником станції, за що кожного ранку отримувала трохи борошна. Після смерті Сталіна робітник згадував цю історію і плакав у присутності дружини і гостя, який записував це. Такі випадки були досить поширені. Можливо, внаслідок цього з’явилась така частушка:

Всю пшеницю — за границю,
Овес — в кооперацію,
Баб — на м’ясозаготовку,
Девок — в облигацію.

Голод часто руйнував сім’ї. Жінки, традиційна опора сімейного життя, не могли витримати звірств, скоюваних проти сім’ї. Все життя стало божевільним, і обставини змушували жінок руйнувати сім’ї з розпачу чи божевілья.

Наприклад, через масову смерть дітей у 1932—1933 рр. і велике зменшення народжуваності наприкінці 1930-х років, коли ці діти мали б йти до школи, донбаські школи не мали перших класів”.

Хочу нагадати українцям, особливо з південних та східних областей, які в більшості своїй і досі не скинули шор комуністичних стереотипів, що й американці Конквест та Мейс, і японець Куромія — найвидатніші зарубіжні дослідники голодного геноциду в Україні, організованого сталінсько-більшовицьким режимом, наголошують саме на антиукраїнському спрямуванні цього страшного злочину. Наголошують, що вони всі поняття “націоналізм” вживають у загальноєвропейському, деполітизованому, сказати б “узвичаєно людському” сенсі — яскравий, задекларований, а не приховуваний **патріотизм** як вияв великої любові до отчої землі, до духовних та матеріальних цінностей своєї нації. І то зовсім не принижує інші нації. Саме такий природний націоналізм зберіг поляків як націю від онімечення та оросійщення. Та фактично всі нації, які мають свої держави, вижили, вистояли перед загрозою бути завойованими або денационалізованими лише завдяки своєму природно сильному, стійкому, розумному націоналізмові. Тож, українці мої дорогі, не біймося цього слова, сміливіше вживаймо його і розумно сповідуймо його значення.

Зацитую вам американця, першого сміливця, який сказав світові правду про голокост українців — Роберта Конквеста з його книги “Жнива скорботи...”:

“...У 1932—1933 рр. сталося те, що можна охарактеризувати як терор голодом, або голод, штучно створений владою проти колективізованих селян України та значної частини заселеної українцями Кубані (разом із деякими регіонами Подоння й Поволжя), здійснюваний шляхом установлення для них аж надто великих, непосильних норм хлібоздачі, вилучення харчів, а також ужиття заходів, аби жертви голоду не дістали допомоги ззовні, — навіть з інших регіонів СРСР. Ця акція значно згубніша для життя, ніж попередня

колективізація 1929—1932 рр., супроводжувалася масовими переслідуваннями української культури, інтелігенції, церкви. Уявну впертість українських селян, які не здавали зерна (вони його не мали), неоднозначно розцінювали як “націоналізм” — відповідно до твердження Сталіна, що національна проблема є за своєю суттю селянською проблемою. Тож український селянин терпів подвійно — і як селянин, і як українець. Так проти українського селянства поєдналися два чинники: протистояння партії селянству і протистояння партії українству”. Чуєте, пано-

ДОНБАС ОЧИМА ЛЮДИНИ З КРАЇНИ СОНЦЯ

ве депутати-регіонали, які не визнали і досі нашу національну трагедію, чуєте, що сказав не український націоналіст, що ввижається вам у кожному українцеві, — сказав американець Роберт Конквест ще тоді, коли в нас і згадування про голокост було крामолою? А тепер ще й слухайте японця Гіроакі Куромію, неупередженого дослідника історії Донбасу в книзі “Свобода і терор у Донбасі”.

“Українці потрапили під підозру, бо Москва їх боялася. Багато свідчень доводить: українці вважали, що їх карають голодом, який створила Москва і який, на їхню думку, не зачепив самої Росії. В рапорті німецького консульства у Києві за січень 1934 р. зазначено, що українці вірять у розповсюдження голоду радянською владою, “щоб поставити українців на коліна”. Цю думку висловлює й одна українська частівка:

Ленін грає на гармошку,
Сталін ріже гопака:
Дожила Україна —
По сто грам на їдока.

Ця хвиля чисток проти українців не могла обминути і Донбас. 1933 р. нібито “контрреволюційні” групи українських націоналістів були... знищені таємною поліцією в Луганському інституті народної освіти, журналі “Літературний Донбас”, на шахтах Лисичанська, заводях Макіївки, Слов’янська та ін. Нападаючи на українських “ворогів”, П. Посишев наголошував, що ворог може навіть бути членом партії, отже, партквиток — це ще не гарантія безпеки”.

Дозволю собі, братове українці, додати до сказаного Куромією дві вбивчі цитати, які він не використав. Нагадаю, що незважаючи на два жорстокі голоди, на узурпацію влади напівграмотними, озлобленими на весь людський рід ледарями і п’яницями, Україна таки переживала своє національне відродження. А тепер перша цитата — Сталіна з його листа до Кагановича у серпні 1932-го, коли вже розпочинався Голодомор: “Поставить себе целью превратить Украину в кратчайший срок в настоящую крепость СССР, в действительно образцовую республику. Денег на это не жалеть. Без этих и подобных им мероприятий... повторяю — мы можем потерять Украину”.

Ще одна цитата комуністичного бандита, якого прислав Сталін в Україну з російської глибинки, вбивці мільйонів українців П. Посишева: “В 1933 году мы, образно говоря,

наступили ногой на осиное гнездо националистической контрреволюции”.

І знову слово Куромії.

“Підземний світ був світом робітників, і чужих тут не приймали. Робітники сприймали спуск під землю своїх керівників з ворожістю, як варязьку спробу запровадити нові порядки. Тому, крім завжди наявної небезпеки нещасного випадку під землею, керівництво боялось і беззаконного світу темряви, де завжди лякала небезпека насильства. Вільний степ Донбасу і далі притягував шукачів волі; численні голодні втікачі долали

безліч перешкод, аби добитися до Донбасу і знайти в ньому який-небудь притулок. Таким чином, багато робітників, студентів і навіть продавців були колишніми куркулями чи їхніми дітьми, що втекли на Донбас і змінили прізвища.

Незважаючи на політичні, економічні й соціальні негаразди, Донбас і далі мав славу вільного степу. На погляд Сталіна і його спільників, свобода степу з його козацьким минулим була потенційною базою антимосковського повстання. Справді, Дон і Кубань чинили затятий опір державним заготівлям зерна і зрештою були жорстоко покарані Москвою за начебто саботаж і потаємну боротьбу проти радянської влади.

У 1932—1933 рр. у містах Донбасу, як і по всій країні, було запроваджено паспортну систему. Не видаючи паспортів сільському населенню, уряд намагався обмежити пересування людей, а точніше — зупинити наплив голодних із сіл до міст, закриваючи таким чином міста від впливу голоду. Запровадження паспортів також означало, що міських жителів, які не мають документа, можуть вислати з міста.

Найжорсткішим заходом радянської влади став сумнозвісний указ від 7 серпня 1932 р., що вводив нове покарання для голодних, які крали “соціалістичну власність” (навіть кавуни на полі). Покаранням була смерть, але за наявності пом’якшувальних обставин її могли замінити десятирічним ув’язненням. За цим законом з 7 серпня 1932 р. до 1 травня 1933 р. на Донбасі розстріляно 301 особу, а 8 728 засуджено до різних термінів ув’язнення та виправних робіт.

Кримінальна статистика не відображає справжньої картини хаотичного щоденного насильства в голодному Донбасі. Хоч сади й городи охороняли озброєні сторожі, багатьох з них вбивали озброєні нападники. Іноді нападників вдавалось убити, і виявлялося, що це члени партії чи робітники-ударники. Самотні жінки (вдови, солдатські дружини) часто ставали жертвами насильства. Сільське начальство ночами вдиралося до них у будинки, гвалтувало їх і конфісковувало всі харчі, що були в хаті.

На Донбасі на владні відносини часто впливав етнічний фактор. Багато українських селян свідчить, що всі керівники та начальство були іншої національності, переважно росіяни. Важливо не те, чи це правда, а те, як українці сприймали росіян. Навіть ті українці, хто здійснював колективізацію, розкуркулення та хлібозаготівлі, селянам видавалися урбанізованими, а отже, русифікованими. Для українських селян утиски, результатом яких був голод, стали просто ще однією спробою Москви посилити владу росіян. Москва, своєю чергою, боялась українського націоналізму як сепаратистської сили, яку, як і в часи революції та громадянської війни, підтримувало населення сіл, де жила переважна частина українців.

Інші народи також страждали через своє походження. Однією з причин могло бути просто те, що серед них було більше заможних селян, ніж серед українців чи росіян. Але лише цей фактор не пояснює того страшного терору, який був спрямований проти національних меншин, навіть якщо тієї пори почали скасовувати національні територіальні одиниці. Грецьких і німецьких селян піддали масовому розкуркуленню. Майже одну десятину частину грецьких селян депортували. (Я звертаюся до нардепа від Донбасу, грека

за національністю, пана Скудара, який теж не голосував за Закон про геноцид: чуєте, що робили з Вашими предками? — В. Я.). В одному з грецьких районів 30 відсотків населення вимерло з голоду. В спорожнілих районах оселилися росіяни. Як результат, у середині 1930-х міжетнічна ситуація на Донбасі стала, як влучно сказав один історик, “вибухонебезпечною”. Яку небезпеку режиму могли становити греки, збагнути важко.

Українці й українізація уявлялися Москві серйозною загрозою російській політичній гегемонії. Колективізація й індустріалізація

стимулювали рух багатьох українців на Донбас такою мірою, що змінили етнічний склад Донбасу на їхню користь. Ця тенденція підбадьорила націоналістів і занепокоїла Москву. Пролетарські й переважно російські міста України тепер заповнили українські селяни, чия політична лояльність не могла не бути під підозрою. Село було головною підтримкою українського націоналізму, але ідеологію та ресурси виробляло й постачало місто.

Урбанізацію та індустріалізацію часто асоціюють з виникненням сучасного націоналізму, і це слушно у випадку Донбасу. Люди весь час рухались, і представники різних верств і географічних регіонів перемішувались у містах. Це зробило питання національної свідомості дуже важливим в українських містах. Москва постала перед загрозою ерозії, користуючись її жаргоном, пролетарських міст, спричиненою не лише маюлою буржуазією, а й націоналістичними селянами.

Етнічна напруга була дуже явною в містах і селах Донбасу. Росіяни називали українців “хoxлами”, українці росіян — “кацапами”. Росіяни вимагали, щоб українці говорили російською, і чули у відповідь, що вони в Україні, а не в Росії. У Красному Лучі (колишній Криндівці) були випадки бійок українських шахтарів з російськими. Вже наприкінці 1920-х рішень українізації Донбасу був дуже значимий і ще зростав. Письменник Антоненко-Давидович, який побував на Донбасі 1929 р., був щиро вражений ходом українізації в Юзівці (Сталіно), яка раніше “здавалась безнадійно зруйнованою”. Хоч майже всі українські таблички були з помилками, він з радістю помітив, що українізація прогресує з низів, із шахт і заводів. Коли в російські школи привезли вчителів із західних регіонів України, російські робітники стали протестувати.

Хоч яка там була причина, але загальний наступ на українізацію й український національний комунізм почався 1933 р., саме у розпал Голодомору. Терор був спрямований не лише проти “шишок” у містах і селах. Українських учителів часто звільняли з роботи і заарештовували як “класових ворогів”. 1933 р. 10 відсотків українських учителів забрано зі шкіл як політичних ворогів. На Донбасі майже всі українські школи перевели на російську мову викладання; технічні школи всі використовували лише російську, а українську вважали іноземною. Багатьох людей, що здійснювали українізацію, репресовано”.

Отож, братове українці, комуністи задумали страхітливую, народовбивчу провокацію заради захоплення влади на одній шостій земної кулі. Вони наобіцяли українцям землю та українізацію — дві святі речі у XX столітті. Отримавши землю, працелюбні українці стали виповзати зі злиднів. Уже впевнений у собі український селянин повертав власну гідність. Людську й національну. Тому українізація зросійщеної України відбувалася швидко, з розмахом і на чолі з націонал-комуністом Скрипником.

Матеріальне й духовне відродження України перелякало на смерть Сталіна та його денационалізовану (як і він сам!) челядь. І вже через кілька років в українців жорстоко відібрали землю через розкуркулення та колгоспізацію. Українізацію зупинили голодним геноцидом.

Далі буде.

Надія ОНИЩЕНКО,
м. Ніжин

Ці питання найбільш актуальні сьогодні для сільських жителів, їх найголосніше обговорювали на сходах сіл Ніжинського району на Чернігівщині. Така подія чи не найголовніша після виборів. Селяни, переважно пенсійного віку, збираються раз на рік, аби висловитися про негаразди свого нелегкого життя і бути почутими. Працевлаштування такі заходи або ігнорують, або ж заробляють гроші далеко від батьківського села. Тому звіти голів сільрад про виконання плану соціально-економічного та культурного розвитку села чи селища слухають ті, хто “звікував у колгоспі”, “пальчиками зводив контору” і запам’ятовував розповіді розкуркулених батьків про свої колишні земельні наділи, млини чи ферми. А після розпаювання землі й отримання державного акта на право володіння пенсіонери розгубилися. Бо не знали, як тими гектарами розпоряджатися: самі обробляти їх не в змозі, а інвестори, взявши паї в оренду, всіляко намагалися їх ошукати.

У квітні 2006 року в селі Данине на зборах власників земельних ділянок було вирішено розірвати договори оренди з орендарем СТОВ АПК “Злагода”. У Данинській сільраді на 2006 рік було укладено 622 договори оренди землі площею 1320 гектарів. Сума орендної плати складала 134,67 тисячі гривень, або 1,5 % проіндексованої вартості землі. Заборгованість з оренди землі за 2005 рік склала 17,32 тисячі гривень. 220 власників земельних ділянок не отримали орендної плати за 2005 рік. 619 договорів оренди землі зареєстровано 01.06.2005 р. терміном на 5 років. Три договори оренди землі зареєстровано 12.07.2005 р. терміном на 5 років.

Розірвати договори за взаємною згодою генеральний директор СТОВ Микола Полуда відмовився, обіцяючи натомість виплатити заборговане з очікуваного прибутку. Збори ж обрали сільського голову Олексія Андрусенка та жительку села Валентину Семенко уповноваженими особами власників земельних ділянок села Данине під час розірвання договорів оренди земельних ділянок (паїв) у суді.

Та до суду не дійшло. Коли інвестор привіз у село обіцяне зерно, орендодавці кинулися його розбирати. І хоч їх намагався зупинити комісник Петро Шимко, нагадуючи про суд, його не послушали. А на сході знову почали голосно висловлювати претензії до “Злагоди”: платять за паї мало, не додали по 15 кілограмів цукру, не допомагають орати городи, використовують землі невитребуваних паїв і землі запасу, за які не платять ні людям, ні державі. Заступник генерального директора “Злагоди” Микола Панченко обіцяв виправити становище і збільшити плату за оренду паїв до трьох відсотків їхньої вартості.

Конфліктна ситуація негативно вплинула на відносини сільради та інвестора. Якщо останній раніше надавав якісь меценатські кошти на соціальний розвиток Даниного, то тепер перестав. А за куций сільський бюджет і кошти самооподаткування не можна відремонтувати фельдшерсько-акушерський пункт, школу, дорогу, опалювати клуб, обгородити кладовище, зробити опалення в дитячому садку. 10 дошкільнят на зиму прийняла школа, а в садку нишпорять злодії.

Про вигоду говорив на сході перший заступник голови райдержадміністрації Микола Полешко. Якщо сьогодні розпаювати невикористані землі запасу, то завтра вони принесуть прибуток. Та ж за їхнє оформлення треба заплатити, — чулося у відповідь. Люди готові битися за 15 кг цукру і не розуміють справжньої ціни землі. Їх укротити можуть ошукати ті інвестори, які вже сьогодні пропонують дві тисячі гривень за гектар паю за умови, що при продажі землі вони будуть першими покупцями. Такої суми в районі не платять ніхто, але орендарі дедалі активніше ступають на ніжинські землі.

2 серпня 2007 року депутати Ніжинської районної ради на сесії скаржилися на те, що використовується лише 21 % земель запасу і резервного фонду. Не обробляється 22,5 тисячі га сільгоспугідь, з яких 8 тисяч га орної землі. Чим не клондайк для підприємливих? Такі знайшлися і почали активно агітувати орендодавців у різних се-

ЗЕМЛЯ І ПЕНСІЯ

лах. Навчені гірким досвідом, селяни дедалі уважніше придивляються до умов договору. Чи зможуть розірвати угоду, якщо їм не виплатять за орендовані паї, аби передати їх іншому, вигіднішому інвесторові?

Жителі Стодол і Переходівки хочуть здавати в оренду паї на 2—3 роки, а не на п’ять і більше, як пропонує орендар. Але він на це не погоджується, тому що йому спочатку треба окультурити занедбані землі, аби через рік-два отримати прибуток, виробивши сировину для біопалива. Він обіцяє платити від 1,5 до 2 % вартості паю грошима або ж сільгосппродукцією, забезпечити роботою, пристойною зарплатою.

Голові ще існуючого в цих селах СВК “Зоря” Вікторові Максименку доводилося лише виправдовуватися. Господарство ледь-ледь виживає, бо техніка застаріла, піщані ґрунти потребують великої кількості добрив, зменшується кількість погелів’я, землі засівають лише в Стодолах. 100 гектарів угідь у Переходівці не обробляють. Тому в рахунок орендної плати надають транспортні послуги та гній. За такої практики господарювання “Зоря” конкуренції не витримає. Підуть звідси і найкращі спеціалісти.

Але люди не поспішають забирати паї. Землю вхопити всі ласі, а хто думатиме про село, кажуть вони. Максименко і дітей до школи підвозить, і дороги від снігу розчищає, і машину на похорони виділить. Орендар пропонує натомість створити при сільраді комунальне підприємство, яке він підтримуватиме.

У відремонтованому ошатному будинку культури селища Лосинівки не було вільних місць. І не тому, що в колишньому райцентрі та сусідньому селі Погребець проживає 4 270 осіб. Люди схвально вислухали доповідь уперше обраного голови селищної ради Анатолія Стрільця. Його добрі починання, спрямовані на впорядкування доріг, сміттєзвалищ, ремонт культурних закладів, поліпшення оперативної обстановки підтримали депутати районної ради Микола Шматок та Іван Бондар, депутат обласної ради Віталій Кільовий, які звітували і про свою громадську діяльність. Присутніх найбільше непокоїла ситуація, що склалася тут із землею: Лосинівська селищна рада залишається єдиним острівцем на Ніжинщині, де землю й досі не розпайовано.

Таким було рішення громади 1993 року. Колишні колгоспники з “Ленінського шляху” вирішили тоді за краще господарювати, як і раніше, колективно, разом зі своїм незмінним керівником, заслуженим працівником сільського господарства, орденоносцем Іваном Морозом. Ще в радянські часи лосинівці активно вели дослідницьку роботу, вирощуючи насіння провідних зернових культур для регіону. Вирішили і надалі співпрацювати з науковими установами, зокрема з Українською академією аграрних наук. Отож лосинівський колгосп став державним підприємством — дослідним господарством “Агрофірма “Лосинівська”. І хоч такий хід

псував районні реформаторські показники і викликав невдоволення деякого з селян, але політика виявилася правильною і далекоглядною. Наприкінці 90-х колишні колгоспники в інших селах разом з державними актами на землю отримали статус безробітних і не мали за що купити хліб. А на долю агрофірми припадало 24 відсотки всього валового продукту Ніжинського району.

Сьогодні тут обробляють усі 4 800 гектарів землі, вирощуючи десять культур зернових, з яких п’ять основних. Мають найбільшу кількість великої рогатої худоби в районі. Зберегли всі переробні цехи, які функціонують і приносять прибуток. За зароблені кошти тут звели три шістнадцятиквартирні будинки для працівників агрофірми і два восьмиквартирні для вчителів місцевої школи. Вкладали немалі гроші в газифікацію селища, збудували АГРС. Ця розподільча станція дала змогу прокласти труби в Носівський та Ічнянський райони, і там теж почалася газифікація сіл. В останні два-три роки активно газифікують інші села Ніжинщини. Та держава тепер оплачує лише півдні газомагістралі. Вуличні мережі селяни тягнуть за власні кошти, а це від трьох до шести тисяч гривень.

Та про це не згадували на сході селища. Як і про те, що в середині 90-х усім охочим надавали можливість відокремитися. Агрофірма пропонувала виділити сільраді 700 гектарів угідь. Бажаючи не

виявилася. Це вже згодом з’явилися скарги на несправність, що земля не розпайована, а люди хочуть отримати свої частки. Селяни підбурюють і нечесні бізнесмени, яким кортить відірвати ласий шматок від найпотужнішого господарства у районі, і бажання мати більші прибутки. А ще недосконала державна політика щодо села. Напередодні сходу в Лосинівці на засіданні активу агрофірми представник академії говорив про те, що держава сьогодні не спроможна повною мірою матеріально підтримати дослідні господарства. Отже, колективу самому треба шукати ділового партнерства з інвесторами в законодавчому порядку. Це насторожує: чи не пошупити той інвестор їхню землю?

Лунало обурення і з приводу невеликої зарплати, яка негативно позначається на страховому стажі та змушує людей шукати більш оплачувану роботу в столиці. Як пояснили в управлінні Пенсійного фонду України в Ніжинському районі, 2006 року з агрофірми надійшло індивідуальних відомостей на 954 застраховані особи. У зв’язку з тим, що їхня робота сезонна, 97 відсотків, за цими відомостями, мають помісячну зарплату нижчу за мінімальну. Тобто середній заробіток у них високий, але за законом повний страховий стаж їм не зараховується. За статистичними даними 2007 року, заробіток в агрофірмі найбільший у районі серед сільськогосподарських підприємств.

І про пенсію. Ніжинський район сьогодні за віком мешканців найстаріший на Чернігівщині. Із 32 000 населення пенсіонерів — 13 577. Середня пенсія складає 614 гривень. Дуже часто пенсіонери — годувальники в родинах безробітних дітей. Зі своїх невеликих пенсій вони сплачують від двох до десяти гривень на рік самооподаткування, від 10 до 20 гривень — на утримання пожежної команди, а ще на благоустрій кладовищ, на ремонт церкви тощо. Такі рішення приймають на сходах сіл, хоч виконують їх тільки совісні. Здоровіші ще тримають корів. Але прибуток від них невеликий. У день сходу в Стодолах приїжджі підприємці продавали сметану по 11 грн. за кілограм, а молокозаводи приймали молоко від населення по 1,6 грн. за літр.

На всі сходи сіл виїздили провідні спеціалісти з райцентру. Вони роз’яснювали законодавчі положення про пенсію, розв’язували конкретні проблеми пенсіонерів.

З тривогою дивляться у майбутнє жителі Ніжинщини передпенсійного віку. За статистикою за січень—грудень 2007 року, в галузі сільського господарства зарплата у селі найменша і складає 456 гривень.

Підсумки сходів невтішні. Аграрії сподіваються на заїжджих інвесторів. Спеціалісти їм не довіряють, бо ті збираються вирощувати культури, які на наших землях високого врожаю не дадуть.

ЧИ БУДЕ ВІДРОДЖЕННЯ?

Іван БОНДАРЕНКО,
с. Вербівка
Кам’янського р-ну
Черкаської обл.

Виконання указів Президента, законів і постанов Верховної Ради України, рішень Кабінету Міністрів, спрямованих на прискорення земельної реформи, гальмували комуністи разом із соціалістами. Сьогодні в селі ситуація катастрофічна. Убогість, занедбаність. Село впало, і відродити його дуже складно. В середині 90-х років був шанс для успішного функціонування виробництва в Україні, але цього не сталося. Справжній господар знов не виріс, бо не було умов для його становлення.

Яскравий приклад сьогодні — Китай, який від комун перейшов на дрібнотоварне виробництво. Китайці раз і назавжди розв’язали зернову проблему. Китайські комуністи виявилися набагато мудрішими за українських лівих, які не дали можливості всім охочим господарювати.

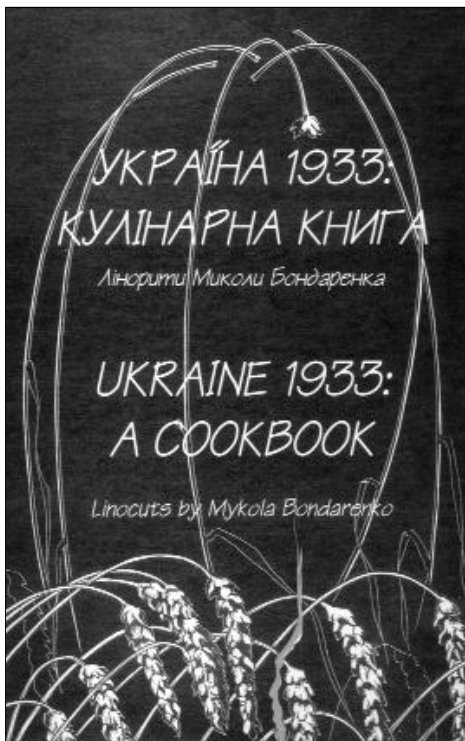
Після розпаювання землі й майна на папері людям просто не дали господарювати. Державні інституції також не сприяли розвитку індивідуальних господарств: пільгових кредитів не було, малогабаритної техніки за доступними цінами — також. Все залишили напризволяще. Більшість колишніх колгоспників, не маючи можливості господарювати

на своїй землі, розбіглася по всіх усюдах. Так зване великотоварне виробництво взяло гору. При переході на дрібнотоварне виробництво в середині 90-х років ситуація в селі була б іншою. Кожен працівник був би при ділі. Село житиме лише тоді, коли в ньому мешкатимуть молоді здорові люди. Саме їм треба було створити умови для господарювання.

Усі європейські країни пройшли саме такий шлях. Чому виріс американський господар? Бо кожному, хто хотів господарювати, давали за 1 долар 70 га землі та повну державну підтримку. Землю українським селянам ні у 20-ті, ні в 90-ті не дали. Земельна реформа загальмувала на півдорозі. Постає питання: з чим іти в СOT?

У селян вироблену продукцію посередники скуповують за безцінь. Селянин ледве виживає, тяжко працюючи, а посередники процвітають. Досвід підказує, що жити і розвиватися село могло б за умови дрібнотоварного виробництва, якби селяни мали землю і майно та сприятливі умови для господарювання.

Працевлаштування селяни вже розбіглися з цієї благодатної землі, залишилися здебільшого невдахи або пенсіонери. Моє рідне село гине на очах. Не можу його порятувати, бо в Україні є “п’ята колона”. Якщо все триватиме так, як хочуть комуністи і соціалісти, села зникнуть.

Петро НЕСТЕРЕНКО,
кандидат мистецтвознавства

У мальовничому селі Успенка, що на Сумщині, живе художник, про якого знають не лише у столиці, а й у світах. **Микола Бондаренко** має художню освіту й потужний мистецький потенціал. Він єдиний у Буринському районі кавалер ордена “За заслуги”, отриманого від Президента України Віктора Ющенка. Професійну освіту отримав у Харківському художньому училищі, яке закінчив 1972 року. По закінченні його направили у Буди Харківської області. Мав неабиякий хист до живопису, різав гравюри на лінолеумі. Друкувати їздив до Харкова в майстерні колеги А. П. Луценка, тоді ж отримав оцінку праці: ти обдарований графік! Цей вид мистецтва, каже Микола Михайлович, — передусім інтелект, чоловіче начало, кожний штрих немов на долоні.

Пізніше викладав в Успенській школі малювання і креслення, працював над оформленням інтер’єрів, завідував художньою майстернею в місті Бурині. Хоч би за що брався майстер: чи за екслібриси (а їх у нього вже понад 500 — чорно-білих і кольорових), чи працював над циклами станкових робіт — завжди демонстрував не лише філософський підхід до кожної композиції, а й оригінальний стиль. У творчому доробку майстра понад 500 естампів. Ось лише найважливіші цикли, виконані у 1980—90-ті роки: “Слово о полку Ігоревім” (80 аркушів), “Шевченкіана” (20 станкових гравюр), серію з 60 портретів, вигравіруваних у два кольори (червоно-чорні) “Корінням із Сумщини” було присвячено землякам, яких доля розкидала по світах. А ще “Хата моя, біла хата”, “Знищений храм” тощо.

Та чи не найважливішим у творчості талановитого художника і патріота стало звернення до теми, замовчуваної й офіційно заперечуваної державною владою верхівкою СРСР, — геноциду. Ще в дитинстві М. Бондаренко уважно слухав і запам’ятовував розповіді старших про нелегке селянське життя, найстрашніший, найжорстокіший Голодомор 1932—1933 років, про який говорили боязко й неохоче. Збирати свідчення почав у 1987—1988 роках. Про цю трагедію України знали й писали лише на Заході. Конгрес США ще 1988-го офіційно визнав Голодомор 1932—1933 років геноцидом українського народу, тоді ж це зробила Міжнародна комісія юристів. Наслідки трагедії відчуваємо й сьогодні, адже крім геноциду професор соціології Лондонського університету Ентоні Д. Сміт визначає ще й етноцид — культурне поглинання та етнічне перемішування. Ці обидва види нищення етносу більшовицький уряд застосував до української нації у XX столітті.

До 70-річчя трагедії вперше у Києві було проведено Міжнародну наукову конференцію “Три Голодомори в Україні у XX столітті: погляд із сьогодення”. Один з

А У ВІКНАХ СМЕРТЬ І ГОЛОД

її учасників Валентина Борисенко у матеріалі “Усні свідчення про геноцид” розповідає, як за спеціально розробленою програмою-запитальником студенти історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка влітку 2002 року записували свідчення про голод у селян низки областей України, зокрема й Сумської.

Ось свідчення **Ганни Спориш**, 1912 р. н., с. Сміле Роменського р-ну Сумської обл.: “Іли гнилу картоплю. Люди були дуже слабкі: йде людина, потім впаде — й заглохла. Пухли від голоду. Ходили бригади з залізними палками й забирали всі їстівні запаси. Приймали чужих дітей-сиріт в сім’ю, хто міг.

Моя тітка Наталка Шаповал, її чоловік Федір і троє дітей — усі померли... Чоловіки їздили підводою й забирали мертвих і скидали в яму. Дожились до того, що люди їли людей.

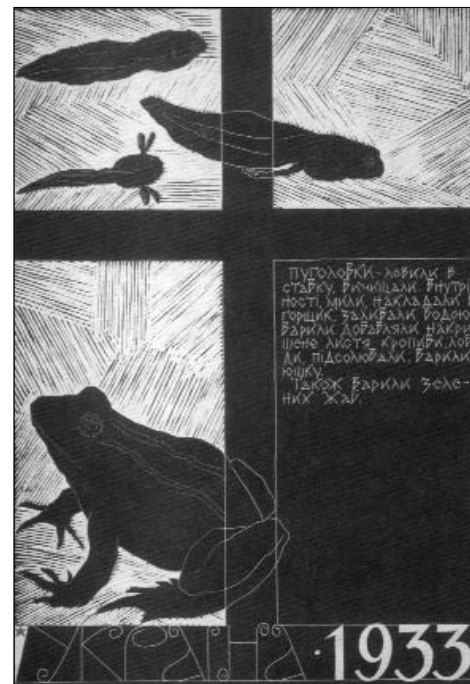
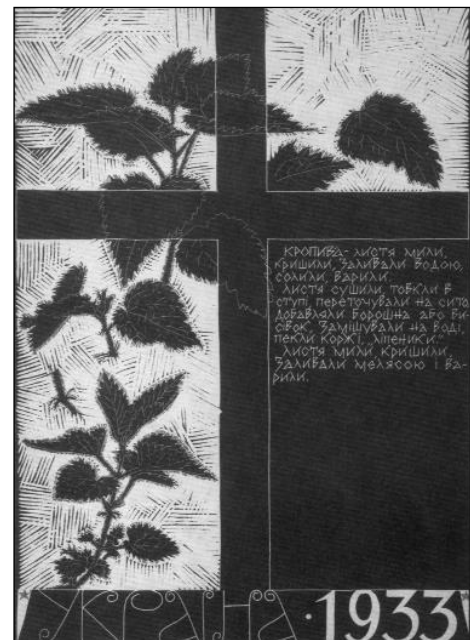
Страшний був голод! Боже-Боже!” **Марія Корнусь**, 1921 р. н., с. Сміле Роменського р-ну Сумської обл.: “Зробили голод. Загнали людей у колгосп. Серед хати в нас була викопана яма і діжка з зерном стояла. Вони ходили і стукали палками і забирали. Ліжники гарні позабрали. П’ятеро моїх братиків умерло: Гриць, Павлик, Хведя, Андрій, а Сашка на війні убито. Я одна зосталась тільки горювати” (Пам’ять століть. Україна. Травень, червень. — № 3 (42). — 2003. — С. 71.).

Оскільки всі продукти відібрали, селяни споживали котів, собак, голубів, горобців, ворон, пташині яйця, мишей, мертвих тварин. Малі діти в нестямі від голоду ловили і гризли різних комах (хрущів, бабок, метеликів), гусінь їли разом із листям.

Під час збирання матеріалу Микола Бондаренко відкрив для себе “меню”, в яке важко повірити. З рослинної їжі вживали пирій і конюшину, коноплі й лепеху, кропиву й чортополох, суцвіття липи й акації, лободу й вербові котики, листя подорожника і мокрець, а ще кору осики, берези, очерет, жолуді... Прийшло рішення графічними засобами відобразити цей жахливий гербарій, додавши до нього записані художником рецепти приготування “їжі”. Так виник унікальний за ідейним і художнім задумом цикл робіт “Україна. 1933: Кулінарна книга”, до якого увійшло 89 ілюстрацій. Наприкінці 1980-х почав ретельно замальовувати з натури флору і фауну краю, визначився з композиційним рішенням. В основу більшості графічних аркушів (37х26 см) лягло чорно-біле зображення вікна, хрестоподібна рама якого сприймається як тяжкий хрест, який довелося нести мученикам, жертвам геноциду. Зображення рослин, комах чи тварин на шибках — як промінь світла надії пере-

жити жахливий голод. Праворуч на нижній шибці на чорному тлі художник відтворив рецепти приготування ерзац-їжі. Зібрані трави, кору, листя, буряки, торішні мерзлі корені, качани кукурудзи без зерна сушили, перетирали, переточували на сито й варили юшку, пекли коржики, маторженики. Графічні аркуші зображують механізми, які використовували селяни: щоб товкти різне збіжжя, висушене листя, кору — ступу, бити олію — олійницю, молоти борошно — тертушку, топчак. Після роботи всі ці прилади розбирали на частини й розкидали у різні кутки дворища, щоб не знайшли активісти. Починається альбом гравюрою, на якій зображено ключки, за допомогою яких штирхачі шукали закопані селянами продукти. Кожну ключку художник доповнив радянською символікою. У свідомості українського селянина серп і молот досі асоціюються зі словами смерть і голод. Кожен графічний аркуш супроводжується текстом “Україна. 1933”. Роль лапок виконують червоні зірки, які постійно нагадують про перебування нашої батьківщини в зоні. Це про неї мудро сказав свого часу Євген Сверстюк: всі ми були в зоні, одні — по той бік, інші — по цей.

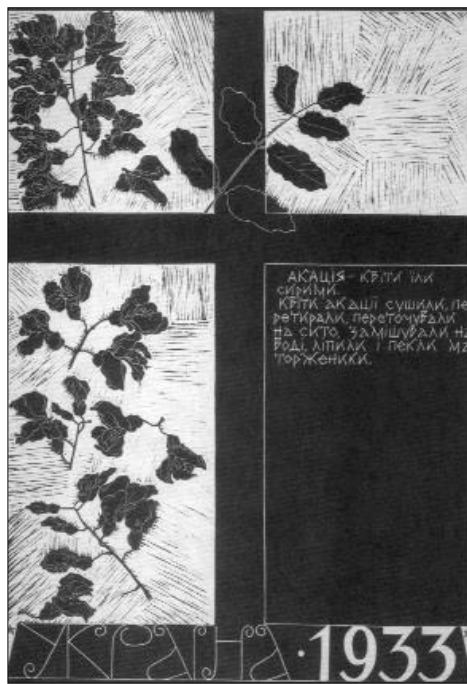
Цікаво, що свою першу виставку ліногравюр “Україна. 1933. Кулінарна книга” художник експонував... на батьківщині Леніна в Ульяновську під егідою Ульяновської обласної організації Добровільного товариства любителів книги Росії та Клубу друзів Сент-Екзюпері в рік 60-річчя трагедії. У невеличкому буклеті виставки на обкладинці було надруковано стилізоване зображення білого колоска на чорному тлі, в якому замість зерен пшениці — чорні п’ятикутні зірки. Три інші графічні композиції до теми Голодомору не мали жодного стосунку, виконували роль камуфляжу, зате у короткому тексті було зазначено, що “за кілька місяців померли в страшних муках (за різними даними) від 7 до 9 мільйонів людей...” Перелік експонованих робіт містив 50 позицій з промовистими назвами раціону: “...Аир, пропавший скот, камыш, птенчики, коты, чертополох, просынная мякина...” У буклеті зазначено, що гравюри експонуються із зібрання М. І. Яценка. Микола Ілліч — керівник Клубу друзів Сент-Екзюпері, автор книжок “Уроки общения” і “Вечно живой Сент-Екзюпері” — організував чимало персональних виставок українських майстрів екслібриса, до яких друкувалися буклети. Експонувалися у клубі в 1992, 1994, 1995 роках і екслібриси М. Бондаренка, зокрема, з портретами льотчика і письменника, виконаними для відомого дослідника і колекціонера Ек-

зюперіани. Уже в наш час Микола Михайлович знову запропонував показати в Ульяновську сторінки “Кулінарної книги”, та часи змінилися, й художникові ввічливо відмовили.

1993 року виставку експонували у Тернополі, де вона знайшла вдячних глядачів. Лише після десятирічної перерви її нарешті побачили на батьківщині художника в Путивльському, Роменському та Сумському краєзнавчих музеях. 2003 року ліногравюрами М. Бондаренка зацікавилася діаспора. Їх придбали для Музею імені Святійшого Патріарха Мстислава міста Саут Бавнд Брук штату Нью-Джерсі й надрукували альбом із 77 репродукцій. Видання здійснив того ж року “Науково-історичний відділ Української Православної Церкви в США в пам’ять мільйонів українців, які загинули під час Великого Голоду 1932—1933 рр.” Гравюри увійшли до складу постійної виставки в пам’ять жертв Великого Голоду. На обкладинці зображено на чорному тлі нахилені донизу, на знак скорботи, колоски, крізь які, як символ кривавої окупації, стікає червона цівка пролитої крові. На звороті обкладинки “натюрморт” з порожньою тарілкою, щербатою ложкою й закривавленим ножом.

У 2005 і 2007 роках у столичному Українському домі відбулися виставки, присвячені Голодомору. Один з їхніх організаторів, Морган Вільямс, голова виставкового підкомітету Міжнародного Комітету Голодомору, працює в Комітеті вшанування пам’яті жертв Голодомору під егідою Президента Віктора Ющенка, засновник і довірений власник колекції “Голодомор очима українських художників”. Серед експонованих на виставках творів важливе місце займали ліногравюри М. Бондаренка, які придбав колекціонер. Ця виставка подорожувала всією Україною (від Сімферополя до Луцька), а відвідувачі очистилися в помислах і душах її скорботною тематикою. Після України виставка поїде до США, Австралії, Канади.

Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

БОРОТЬБА З ІНФЛЯЦІЄЮ ЯК БОРОТЬБА З ІЛЮЗІЯМИ

Той, хто вважає українську інфляцію злом, яке можна поборо-ти сучасними економічними те-оріями ринку, глибоко помиляється. Це аксіома, яку не визнають у високих кабінетах, але відчуває на своїй шкірі пересічний незамож-ний громадянин.

Ми дуже швидко забули пер-шу жакливу інфляцію, яка змуш-вала тисячі громадян шукати ви-хід у спекуляції або мандрувати світом.

Теперішньою інфляцією нікого не злякаєш. Вона якась дивна, схожа на тихий наступ великого капіталу, що так захищає своє право на занадто великі, за євро-пейськими мірками, прибутки. Заради цього формують суспіль-ну думку про катастрофічні наслідки будь-якого державного регулювання економіки, намагаються заручитися підтримкою адмі-ністрації й самого Президента. Все облаштовано дуже авторитетно, по-європейськи і науково, тому в цю пастку потрапляють фа-хові економісти. Вірять чи не ві-рять у це громадянин — нікого особливо не хвилює — він об’єкт турботи і жертва водночас.

Молодші переживуть ще не одну програму боротьби з бідні-стю чи інфляцією, якщо влада не облишить дурити народ подвійни-ми стандартами сприйняття рин-кової економіки. Політики від ве-ликого бізнесу роблять інфляцію, не бажаючи обмежувати темпи збагачення, і майже ті самі політи-ки оголошують боротьбу з цією інфляцією заради добра народу. Рекомендують боротися так, щоб державним регулюванням не за-шкодити буквально “власній” еко-номіці. Отже, боротися з інфляці-єю бажано не коштом бізнесу, а за рахунок самих жертв інфляції. Та-кий висновок напрошується як відповідь на одвічне питання: ко-му це вигідно?

Побожне, фанатичне сприй-няття так званих ринкових меха-нізмів і так званих ринкових зако-нів змушує наших поважних еко-номістів зі сльозами жалю до власного народу шмагати його за методиками центрів так званої

світової ринкової економіки. Ша-новні, забудьте про класичний ри-нок — гряде глобалізація, і ринко-ва “вільна та нерегульована” еко-номіка насправді кимось плане-тарно регулюється.

На жаль, Україна — не в деся-ці сильних, а наша економіка в очах простої людини перетворюється на базар, де хтось невідомий нес-подівано встановлює однаково ви-сокі ціни, а держава чомусь на це не впливає. На наш нерозвинений ринок дуже потужно накладається весь негатив сучасної глобалізації, але цього ніхто не хоче бачити. Хоч ми, прості люди, відчуваємо це вже майже фізично. Неспроста ці-ни піднімаються ніби за командою і ніби у відповідь на суто ринкові урядові заходи боротьби з інфля-цією. Невже це не схоже на бо-ротьбу з інфляцією, щоб не зашко-дити інтересам багатих, але з ве-ликим піаром про захист бідних?

На жаль, ми вже бачили дію так званого ринкового механізму

регулювання цін на продовольчих базарах. Ціни не впали, а дехто ще й заробив на інтервенціях з держрезерву. Невже не зрозумі-ло, що монополісти вже контро-люють навіть базари, домовля-ються і диктують ціни, а нам роз-казують байки про вільний ринок? Тому обмеження прибутків розум-ними рамками потрібно встанов-лювати не лише адміністративно, а й законодавчо.

Ми чомусь забули про ще один найголовніший ринок — ри-нок людської праці. На цьому ринку влада не помічає суто не-ринкового використання робочої сили та надмірної її експлуатації. Не варто побиватися, що адмі-ністративні обмеження рівня рентабельності, торгових надба-вок і банківських прибутків змен-шать темпи зростання економіки. Це лише обмежить безбожну в умовах нашої бідної держави го-нитву за розкошами в середови-щі багатіїв, але стимулюватиме

чесний бізнес і появу середнього класу. Законодавче обмеження надприбутків умовою зростання платні — крок до реалізації гасла “багаті поділяться з бідними!”, тобто у них з’явиться можливість і державний стимул за рахунок розумного обмеження власних прибутків дати нормально жити тим, хто на них працює, і збільшу-вати платню. Народ зможе не тільки жити по-європейськи, а й інвестувати у власну економіку без допомоги Міжнародного ва-лютного фонду і надто корисли-вих інвесторів.

На жаль, до нових виборів про це доведеться забути, адже пар-ламент здебільшого представляє бізнес, який готовий боротися з інфляцією, але не готовий дати працівникам нормальну платню й обмежити власні апетити. А може, і вибори не допоможуть... Ніхто не може гарантувати, що зголодні-лий електорат не спокуситься на кілограми гречки і демагогію ко-муністів з лібералами.

Таки вигідна інфляція україн-ській політиці. Вона дає змогу тримати електорат “в готовності” і змушує дивитися владі в руки. Бо-ротьба з інфляцією — непоганий бізнес для бізнесу. Тримаймося, шановні громадяни!

АФГАНЦІ ЧОРНОБИЛЯ: ЖИТТЯ ТРИВАЄ...

Недарма кажуть, що смерть однієї людини — горе, а сотень — статистика. Минуло вже 19 років з дня виведення військ із Афганістану. Багато молодих захисників Вітчизни полягло на тій війні, чимало померло вдома внаслідок поранень, стало інвалідами та борються ще й із моральними травмами, нанесеними мечем неблаганного Ареса. Колишнім афганцям непросто знайти місце в мирному житті, тому ветеранам та їхнім сім’ям конче потрібен гідний соціальний захист, на який держава, на жаль, не спроможна. Але є небайдужі люди, які власними сила-ми намагаються допомогти колишнім воїнам. Розмовляємо з учасниками афганських подій.

Наші запитання до **Олександра РЯБЕКИ** — народного депута-та України, голови Всеукраїнської асоціації “Афганці Чорнобиля”.

— **Розкажіть, будь ласка, яка мета вашої організації, коли її створено?**

— Коли стався вибух на Черно-бильській станції, там працювало 250 афганців. Вони першими пішли рятувати світ. Обпалені Афганіста-ном і Чорнобилем створили органі-зацію, щоб захищати себе соціаль-но, і стали добиватися від держави повернення боргів — афганських і чорнобильських. Нині асоціації 17 років, її створили 1991-го.

— **Як ви допомагаєте афган-цям і чи вважаєте, що вони захи-щені в Україні?**

— Звичайно, ні афганці, ні чор-нобильці не захищені. Держава у боргу перед ними. Сотні тих, хто 28 років тому пішов на війну, зараз не мають житла. Хоч закон його гаран-тує, держава і досі не надала їм квартир. Афганці не можуть отри-мати медичної допомоги, якої пот-ребують. Наша асоціація відшукує кошти, просить державу повернути борги, лікувати недужих, ми забез-печуємо протезами, допомагаємо оперувати хворих, встановлюємо телефони. Сумно, що цей процес занадто затягнувся, бо вже минуло 19 років відтоді, як вивели війська. Державний комітет у справах вете-ранів працює разом із громадськи-ми об’єднаннями: Державною спіл-кою ветеранів Афганістану та воїнів-інтернаціоналістів. Є також невеличкі, але потужні об’єднання, які працюють для нашої спільної спра-ви. Одне з них — Всеукраїнська асо-ціація “Афганці Чорнобиля”. Держ-жавна допомога сім’ям загиблих мі-зерна — 64 гривні. Тому шукаємо бізнесменів, які б їм допомогли. Так, один із меценатів — власник київ-ського “Партнер-банку”, офіцер. Він радо зголосився допомогти нам: з його коштів ми надали допомогу 15 сім’ям афганців. Це системна, а не разова акція. Хочемо, щоб держава піклувалася про тих, хто втратив здоров’я в Афганістані.

А загалом українці брали участь у 24 військових конфліктах. Та ми тільки зараз можемо вільно про це казати.

— **Як ви готуєтеся до 20-річчя виводу військ з Афганістану?**

— Разом із Українською спіл-кою ветеранів Афганістану, за під-тримки уряду плануємо масштабні заходи: художні виставки, концер-ти, зустрічі й відкриття пам’ятників. Хочемо, щоб усі знали: наші бойові побратими і нині готові служити Батьківщині. Загострюємо увагу і на патріотичному вихованні. Наші нащадки мають пам’ятати і пере-давати славу своїх батьків, бо якщо зникне пам’ять, у держави не буде майбутнього.

Продовжуємо діалог з **Юрієм ЗУБКОВ**, народним депутатом Ук-раїни, першим заступником голови Української спілки ветеранів Афга-ністану, головою Всеукраїнського об’єднання “Закінчимо війну!”

— **Як Ви оцінюєте війну в Аф-ганістані з позиції учасника бо-йових дій?**

— Початок цієї війни — політич-ний вибір СРСР. Введення військ в Афганістан — політична помилка. За 10 років загинуло понад 12 ти-сяч військовослужбовців. Але ті солдати, що пройшли дорогою аф-ганської війни — герої, які самовід-дано виконали свій військовий та конституційний обов’язок.

— **Скільки афганців померло вже після війни внаслідок поранень та незахищеності з боку держави?**

— На жаль, не маємо точної статистики, але кілька тисяч учас-ників бойових дій уже відійшли у вічність. Вони померли внаслідок поранень і контузій, не маючи змо-ги вчасно отримати кваліфіковану медичну допомогу. Ці люди могли б принести ще багато користі сусп-ільству, передаючи знання та на-бутий досвід молоді, працюючи

для власних сімей, виховуючи ді-тей.

— **Зараз у Фонді сприяння розвитку мистецтв проходить виставка “Як довго ця війна три-ває...”. То вона все ще триває?**

— Війна закінчиться тільки то-ді, коли з військовими почеснями буде поховано останнього солда-та. Наша організація здійснює по-шукову й перепохвальну роботу. 63 наших співвітчизники зараз у полоні або вважаються такими, що пропали безвісти. Працює, на жаль, лише одна організація — Спілка ветеранів Афганістану, тобто активісти громадського ру-ху, колишні військовослужбовці, яким це болить. На державному рівні все це відійшло на другий план. Зараз готуємося до 20-річ-чя виведення військ із Афганіста-ну. І, гадаю, основне, що повинна взяти на себе держава, — сприя-ти поверненню на Батьківщину тих військових, які ще й досі пе-ребувають на території Афганіс-тану, та перезахоронити прах загиблих українців, що лежать у чужій землі.

— **У зв’язку з імовірним всту-пом України в НАТО існує думка, що нас можуть втягти в не пот-рібні нам війни. Як захиститися від цього на законодавчому рівні?**

— Передусім потрібний соціаль-ний захист — страхові компенсації не тоді, коли сім’я втрачає солдата, а впродовж усього періоду його служби у тій чи іншій державі. Ви-плати повинні бути такими великими, щоб політики, складаючи бюджет, бачили, який фінансовий тягар візь-ме на себе Україна і платники по-датків, якщо трапиться поранення, контузія або, не дай Боже, загибель військовослужбовця. І тоді жоден політик не проголосував би за вве-дення наших військ на чужу терито-рію, де тривають бойові дії. Наше військо сьогодні не має потрібної підготовки та потенціалу для ви-конання військових місій.

Під час війни в Афганістані сол-датів кидали у пекло після тримі-сячних курсів. Великі втрати були зумовлені не надпідготовкою мод-жахедів, а неготовністю до участі у бойових діях наших військових. Тільки після війни розумієш, що потрібно солдатів, щоб вижити.

Вважаю, що Україна повинна бути позаблоковою державою і не брати участі у жодних збройних конфліктах, які відбуваються в світі.

— **Чи варто у людей, які хо-чуть зробити власний вибір (во-ювати у чужій країні за контрак-том), забирати можливість за-робити на життя таким небез-печним способом? Яка позиція вашої організації щодо контракт-ної армії в Україні?**

— Не можна заробляти гроші власним життям. До такого вибору провокує військовослужбовців мі-зерна зарплата. Та на чужині вони заробляють менше, ніж солдати інших країн. Часто 20—25-річний контрактник не розуміє, на що йде. І якщо він повернеться інвалі-дом, ніхто, крім сім’ї, про нього не піклуватиметься. Держава на-дасть пенсію 800 гривень. А як на них прожити, коли нема змоги пер-есуватися? Поки що соціальний захист колишніх військовослуж-бовців, які втратили працездат-ність, недостатній.

38 тисяч учасників бойових дій в Афганістані стоять на черзі на житло. Миротворці в Косово теж незахищені. Багато питань пов’я-зано з їхнім подальшим життям і реабілітацією.

Контрактна армія у нас уже є: прикордонники, майже вся мілі-ція, частина Збройних сил. Зат-ратна частина бюджету, спрямо-вана на контрактну службу, сьо-годні дуже велика. І потрібно про-рахувати всі видатки, адже зар-плата контрактника невелика. Але й зібрати 100 тисяч фізично роз-винених, розумних юнаків, які мо-жуть професійно виконувати вій-ськові завдання, не так просто. Тому можливий лише поступовий перехід на контрактну службу.

— **Назвіть реальну, на Вашу думку, дату повної відміни при-зову.**

— Усе залежить від того, куди поверне Україна: чи буде позабло-ковою, чи інтегруватиметься в НАТО. А, можливо, орієнтувати-меться на європейську безпеку, тобто ОБСЄ. Гадаю, європейська безпека — саме те, що потрібно Україні.

Спілкувався
Іван ОЛІЙНИК

“Повернувшись із фронту, колишні солдати охоче приставали до гурту просвітян, аби розбудовувати власну державу”.

«ПРОСВІТА»

Сергій ДОВГАЛЬ,
м. Дніпропетровськ

“Просвіту” на Дніпропетровщині мені доводиться відроджувати вдруге. Пишаюся тим, що 1988 року став першим головою Товариства української мови, що постало серед перших на теренах всієї України поряд з львівським та полтавським. Тоді влада з нами рахувалася. На перших демократичних виборах до Дніпропетровської міської ради висуванців Товариства української мови пройшло близько десяти, а депутатська група, що утворилася довкола наших представників, складала 22 особи. Це сприймали цілком логічно — “Просвіта” у нашому краї має славні традиції.

Із часом “Просвіта” на Дніпропетровщині майже перестала існувати. Та коли просвітяни звернулися до мене з проханням взятися за її відродження, я не відмовився. Надто вже болить душа за долю організації.

Разом із Центральним правлінням “Просвіти” ми зійшлися на тому, що у Дніпропетровську слід створити міську організацію, якої досі не було. Ми відшукали й повернули до активної діяльності просвітян, які з різних причин відійшли від організації, і створили у семи районах Дніпропетровська первинні та районні осередки, провели міську конференцію.

Чи не найголовнішою справою 2006 року стала наша боротьба за відміну незаконного рішення Дніпропетровської міської ради про надання російській мові статусу так званої регіональної. Всеукраїнське об’єднання “Батьківщина”, Українська народна партія, інші патріотичні політичні сили тут стали нашими надійними союзниками, як і Спілка письменників, низка інших громадських організацій. Наметове містечко перед

БЕЗ ПРАВА НА СПОКІЙ

Відроджена Дніпропетровська “Просвіта” відзначає 20-річчя

Делегати Дніпропетровської “Просвіти” на святкуванні 130-річчя товариства

входом до Дніпропетровської міської ради не згортали доти, доки не добилися остаточної перемоги. Саме наша організація ініціювала звернення прокуратури до судів у Дніпропетровську та Кривому Розі, що, зрештою, визнали рішення міських рад про

так званий регіональний статус російської мови незаконними.

З ініціативи ветерана нашої організації Валентина Головка ми організували вшанування пам’яті просвітянина Михайла Лояна. На будинку Сухачівської середньої школи,

де він учителював, встановили меморіальну дошку, провели вечір у місцевому будинку культури. Зусиллями Зої Шевцової було видано книжку про нього.

Вшанували пам’ять Василя Чаплєнка. Групи у складі письменників, митців виїздили до Миколаївки Новомосковського району та Юр’івки, де він працював. Вечори пам’яті залишили глибокі спогади насамперед у школярів, які заповнили зали.

Дніпропетровські просвітяни доглядають могилу українського патріота Василя Макуха, який привселюдно спалив себе у Києві на Хрещатику на знак протесту проти введення радянських військ до Чехословаччини 1968 року та русифікації України.

Базою просвітницької діяльності у Дніпропетровську нині став музей “Літературне Придніпров’я”. Саме тут ми провели чимало цікавих заходів, зокрема презентації книг, які видають наші активісти. Член Національної спілки письменників України Людмила Левченко, ветеран “Просвіти”, веде дитячу літературну студію — саме з її ініціативи та за підтримки колишнього начальника управління культури облдержадміністрації Валентини Тальян видано близько 20 книжок юних талантів, які пишуть українською мовою.

Серед інших напрямів діяльності — конкурс знавців української мови імені Петра Яценка, справжньою душею якого стала Жанна Крижанівська, конкурс серед студентської молоді на кращий твір про Батьківщину.

Нинішній рік для нас буде напруженим. У травні на Дніпропетровщині має відбутися традиційне Міжнародне Шевченківське свято “В сім’ї вольній, новій”, відзначення 140-річчя “Просвіти”, 20-річчя відродженої Дніпропетровської “Просвіти”.

Голова Хмельницької обласної “Просвіти” Віталій Мацько з молодими просвітянами Хмельницької школи № 15

Засновниками Подільської “Просвіти” були вчителі, лікарі, священики: Юхим Сіцинський, Кость Солуха, Сергій Іваницький, Йосип Доронович, Кирило Стиранкевич (літературний псевдонім Подолєнко), Олексій Білоусов, Трохим Павловський, Анна Солуха, Олімпіада Пашенко, Віктор Приходько, Михайло Завойко, Віталій Стиранкевич. Вони zorganizувалися у жовтні 1905 року.

Свою роботу подоляни розпочали з розповсюдження української літератури, заснування бібліотек, читальні, драматичних і хорових гуртків. Просвітяни читали лекції, організовували виставки, збори, відкривали філії читальні, забезпечували їх книжками. Були перешкоди російського царського уряду, але товариство провадило роботу, гуртуючи довкола себе свідому українську інтелігенцію й молодь.

Незважаючи на перешкоди, перший період діяльності подільської “Просвіти” (1905—1914) засвідчив, що українська справа набирає обертів. До цього титанічних зусиль доклав перший голова “Просвіти” лікар Кость Григорович Солуха (нар. 17 травня 1861 року в с. Коритне Балтського повіту Подільської губернії).

Після свого відновлення, з 1917 року, “Просвіта” бере якнай-

діяльнішу участь у відкритті Кам’янецького Українського Університету; товариство відкриває свою гімназію імені С. Руданського (пізніше стала державною); ініціює відкриття гімназії для дорослих; засновує національний хор і дитячий садок, які пізніше стають самостійними закладами; протягом 1919 року завідує Шевченківським домом і театром при ньому; в перший рік революції товариство бере діяльну участь в українізації школи на Поділлі. Під час польської окупації “Просвіта” бореться з польською владою за українську школу й у своєму помешканні дає притулок трьом українським школам: гімназії імені С. Руданського, дівочій селянській гімназії і залізничній вищій початковій школі. Товариство “Просвіта” разом із товариством Українського Червоного Хреста влаштувало безплатну амбулаторію. Крім цього воно займалося й видавничою діяльністю.

Тож після 1917 року просвітянський рух на Поділлі стає масовим. Якщо 1914 року Подільська “Просвіта” нараховувала лише 150 членів, то 1919 року існувало вже 203 осередки.

Ця громадська організація перебувала поза впливом будь-яких партій. Повернувшись із фронту, наслуковавшись агітаторів різних

ЗБЕРЕГЛИ І ПРИМНОЖИЛИ ДУХОВНІ СКАРБИ

ЕТАПИ ПОСТУПУ ПОДІЛЬСЬКОЇ «ПРОСВІТИ»

партій, колишні солдати охоче приставали до гурту просвітян, аби розбудовувати власну державу.

Після остаточного приходу до влади більшовиків (листопад 1920 р.) роботу товариства суворо контролює ревком, а згодом просвітянські осередки підпорядковуються відділам народної освіти під патронатом Політосвіткому. Всі осередки проходили перереєстрацію з дозволу Політосвіткому, добирали кадри і проводили заходи тільки з дозволу політичного комісара. Радянська влада переслідує просвітян, а 1923 року і зовсім припиняє роботу “Просвіти”.

Членами подільської “Просвіти” були відомі в Україні мовознавці Григорій Голоскевич (село Супрунківці), Степан Дложевський, Федір та Антон Шумлянські, Сергій Іваницький, мистецтвознавець Віктор Приходько, Володимир Січинський, батько адмірала флоту Микита Горшков, письменники Григорій Костюк, Володимир Ге-

здійнялася 1989 року, коли було створено обласне товариство української мови “Родовід” (голова Микола Магера). 1990 року його очолив Василь Горбатюк, а в грудні 1994 р. головою обласного товариства “Просвіта” став письменник Віталій Мацько. На цій посаді він перебував 10 років. Нині обласний осередок очолює член Національної спілки письменників України, поетеса Ніна Шмурикова-Гаврилюк.

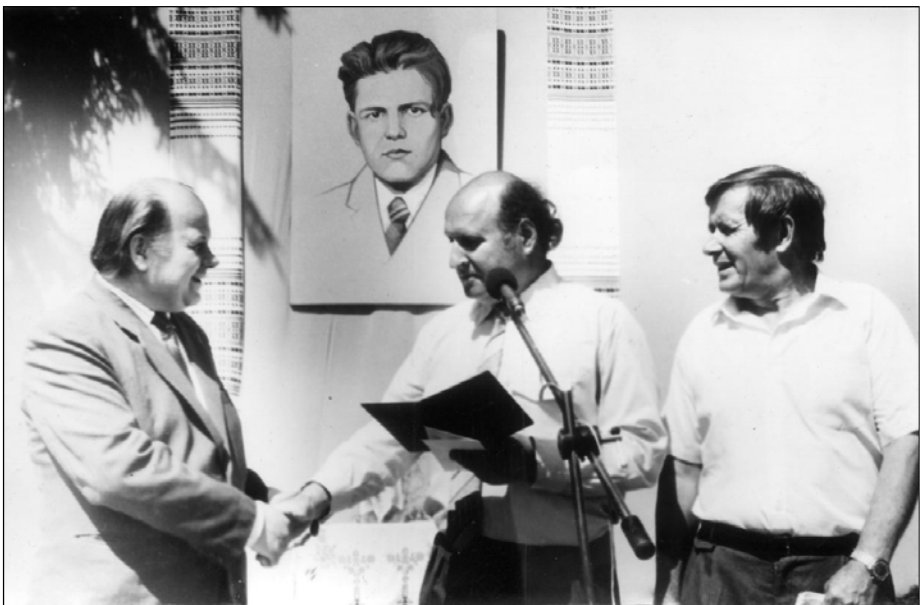
Просвітяни Хмельницької області причетні до державотворчих процесів. З-під пера М. Магери, В. Горбатюка, Н. Шмурикової-Гаврилюк, В. Мацька, М. Федунця, В. Нечитайла, О. Ванжули, В. Кравчука, П. Маліша, В. Міхалевського виходять нові книги, написані на гідному художньому рівні, пройняті вболіванням за рідну мову, за свій народ, за Україну.

Популярність серед подолян здобули Дні української писемності і мови, Шевченківські дні. Просві-

тяни Поділля беруть активну участь у літературно-мистецьких заходах: щорічно проводять Булаєнівські читання у селі Сорокодубах Красилівського району, Свято байки у Кам’янці-Подільському, Прилюківські читання (с. Божиківці Деражнянського р-ну), вечори вшанування репресованих і замовчуваних майстрів пера і пензля.

Обласне товариство “Просвіта” налагодило зв’язок з українцями діаспори. В середині 90-х багато книг у дарунок одержано від Товариства української мови імені Т. Шевченка, що діє у м. Чикаго (голова товариства Віра Боднарук). Поважна громадська організація за понад сто років свого існування завжди відігравала важливу роль у збереженні й примноженні духовних скарбів українського народу.

За інформацією
Хмельницького обласного
об’єднання “Просвіти”

Премію ім. В. Булаєнка поетові Миколі Мачківському вручає поет Микола Федунець